

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

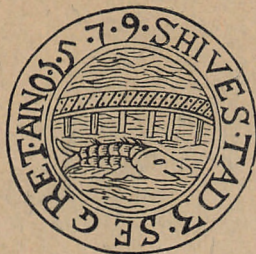
Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Skivebogen

Historisk årbog for Skive og omegn

41. bind - 1949

SKIVEBOGEN 1949

SKIVEBOGEN

HISTORISK ÅRBOG FOR SKIVE
OG OMEGN

41. BIND — 1949

SKIVE

I KOMMISSION HOS JUNGS EFTF.

1949

Udgivet af
Historisk Samfund for Skive og omegn

Redaktionsudvalg:

Dr. phil. *Gudmund Schütte*, Eskjær (redaktør)

Lærer *Niels P. Bjerregård*, Skive (formand)

Otto L. Sørensen, Skive (kasserer)

LIV OG VIRKE

A. P. PEDERSEN

LIV OG VIRKE

Ved

NIELS P. BJERREGÅRD

*Sjælden fanger
sovende mand sejr.*

Håvamål.

SKIVE

MCMIL

Trykt i
Skive Folkeblads bogtrykkeri, Skive

Klicheer:
Poul Junchers klichfabrik, Randers

M. Pedersen

„Solskrænten“

Når jeg har siddet sammen med slægtninge, venner og bekendte, har jeg undertiden fortalt et eller andet fra mit liv, fremdraget en eller anden episode fra erindringens væld, og da har en af de tilstedeværende tidt sagt til mig, at jeg burde nedskrive mine erindringer både for slægts og venners skyld; men det har altid stået for mig som noget umuligt og nærmest unyttigt. Det var umuligt, fordi jeg var kommet så højt op i årene og så langt fra den tid, da jeg af og til tog pennen i hånden, som det hedder i en traditionel vending, at jeg følte, jeg ikke magtede opgaven, og det var efter min mening unyttigt, da jeg ikke syntes, at mit liv havde formet sig anderledes end så mange andres. Min første betænkelighed blev ryddet af vejen, da jeg fik en „skriftklog“ til at nedskrive og ordne, hvad jeg fortalte, og min anden betænkelighed svandt, fordi jeg ved nærmere eftertanke kom til det resultat, at en skildring af en jævn mands virke måske dog kan have interesse, særlig for slægten, men måske også for andre.

Jeg undlader dog ikke at forudskikke den bemærkning, at det står klart for mig, at mange unge eller

yngre, som måtte komme til at læse, hvad jeg fortæller på efterfølgende blade, vil synes, at meget af det anførte har usandsynlighedens præg, ja, virker næsten utroligt, og det kan vist ikke være anderledes; thi man kan ikke stoppe erfaring i en ung hjerne, og man kan intet erindre fra tiden, før man blev født.

Til de unge, der med stor forundring og måske halv mistro vil læse mine erindringer, vil jeg gerne sige: Jeg er født for så længe siden, at det var i banernes barndomsalder. Jeg har oplevet, at cykler, motorcykler og biler kom frem, og jeg har fulgt deres udvikling til det stadi, de står på i dag. Telefonen kom først frem, da jeg var voksen, og radioen, da jeg havde nået middagshøjden i min levetid, og jeg var forlængst voksen, da man gjorde de første små skadehop med et fly og de første famlende forsøg med at sejle under havoverfladen. Jeg er vokset op i en tid, da menneskene stillede små krav om fritid og lommepenge, men store krav til den enkeltes arbejdstid og arbejdsydelse, i en tid, da sparsommelighed var en selvfølge, guds frygt en regel og arbejde en velsignelse. Husk dette, når I læser følgende sider, da vil I forstå tidligere tiders genvordigheder og glæde jer så meget desto mere over de fremskridt, som jeres fædre kæmpede sig til, og som I nu nyder godt af.

Min slægt

Af mine bedsteforældre husker jeg bedst min mors forældre. De havde en gård i Sønder Lem. Bedstefar hed Jens Rasmussen og bedstemor Ane Brandt, hun blev til daglig kaldt An Brån. Bedstefar kan jeg endnu se for mig, når han gik rundt i sin pyntelige nationaldragt med høj hat på og iført knæbenklæder og med sølvknapper i vest og frakke; men ellers husker jeg bedst min mormor. Hun blev ældgammel, døde først 4. juni 1891, og hun var, så vidt jeg husker, født da attenhundredetallet gik ind. Hun var en stout kone med mange interesser, måske især åndelige interesser. Hun holdt møder for de unge, og til disse indbød hun også præst og degn.

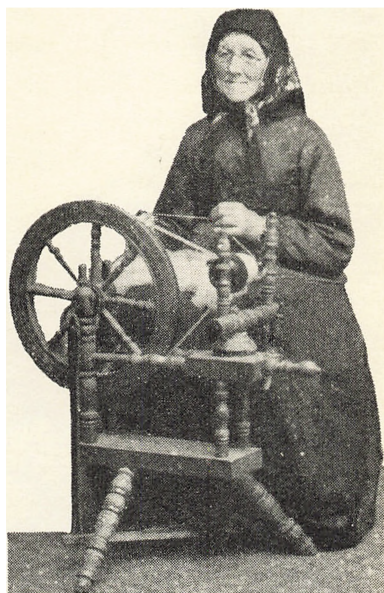
Hun må have været en dygtig kone; thi hun passede sit hjem, hvad der på den tid betød noget mere end nu. Dengang skulle man selv karte ulden, derefter spinde den, og så skulle den væves til vadmél, der skulle have en omgang i lødgryden, så det kunne få den rigtige farve, og det var jo ikke det eneste. Der måtte også slagtes, bages og brygges; der måtte laves ligtøj til dem

af slægten, der stundede mod graven. Der var altså nok for en husmoder at tage sig til, og så havde min mormor desuden 12 børn at opdrage. Alt det stod hun i rette på en god måde, så hun må have været en sjælden kvinde. Lad mig tilføje, at hun naturligvis også hjalp andre både med råd og dåd, og at hjælpe andre kunne godt tage tid. Skulle der være bryllup, varede et sådant undertiden 3 dage, og det var endda kun selve brylluppet. Dertil kom så forberedelserne med bagning, brygning og madlavning, med modtagelse af send o. m. m. Var festen så ovre, skulle alt atter indordnes i de gamle folder, så hverdagens arbejde kunne gå sin vante dont.

De var for resten morsomme disse fester, når folk blev gift, med de mange traditionelle ceremonier. Der blev danset brudedans, og man dansede nygifte ud af de unges lag og ind i de gamles, og dengang dansede man. Man vadede ikke hen over gulvet som nu. Der var ikke bonede gulve, men kun lergulve, til tider med et hul her eller der.

Mor hed Ane Jensen. Hun lærte at sy, og hun havde medhjælper med sig, når hun gik rundt fra gård til gård. Hun syede mandstøj. Det var ikke nogen kedelig bestilling. Hun var ung, og de, hun havde med sig, var unge, og der var altid unge hvert sted, hvor de kom, og når megen ungdom samles, må der morskab til. Det hændte da heller ikke så sjældent, at de unge fra nabo-gårdene, når den lange arbejdsdag var til ende, kom hen til den gård, hvor karlfolkskrædderne opholdt sig. Der fandtes som regel en eller anden iblandt dem, der

kunne spille harmonika, og så gik det løs med dans til hen på de sene timer. Det må have været et morsomt syn, når kvinderne med deres krinoline på af de stærke bønderkarle blev svunget rundt i en rask wienervals eller en fejende galopade hen over et ujævnt lergulv i en lille stue, hvor der ikke var vidt til væggene; men de morede sig, og det var hensigten. På visse dage i året var der „liegståw“. Så samledes byens unge i en eller anden gård, hvor de havde fået lov til at lægge beslag på storstuen, og så dansede de fra aftenen brød frem og til den lyse morgen, til hverdagens travle slid atter kaldte på dem. Man undrer egentlig på, at de kunne holde til det; men de

Min bedstemor An Brån

har vel halvsovet den første dag efter en sådan fest. Der var naturligvis en spillemand ved sådan en „liegståw“, og han skulle have lidt for at udøve sin kunst. Han spillede ofte med en iver så stor, at han måtte smide frakken og optræde i skjortærmer. De dansende skulle også have noget til at læske tørsten; thi man kunne ikke svede en hel nat igennem, uden at kroppen krævede erstatning. Pigerne drak øl, senere også kaffe, og karlene vædede ganen med en ølhævl eller en kaffeknægt;

men til trods for, at karlene drak brændevin, fortyndet med øl eller kaffe, udartede det dog ikke — eller i hvert fald meget sjældent — til drikkeri. Men beværtningen kostede naturligvis også penge, og karlene — pigerne

Mor som ung pige

anså man for æresgæster — måtte gøre et greb i pun-gen. Man kunne dog som oftest nøjes med en udgift på et par skilling pr. mand, et beløb, som for os nærmest synes latterligt; men vi må ved bedømmelsen huske på, at to skilling dengang i forhold til en karleløn vel nok var en udgift, der kunne mærkes. Mor kunne

også fortælle om, hvordan landboerne holdt gilder i hendes barndom og ungdom. Var det en fest, hvor hele byen skulle med, blev der udsendt en bydemand, der skulle indbyde, og han var i disse dage en meget påagtet mand i sognet. Ved mindre fester blev efter måltidet mændene ført ud i gården for at se på besætningen og avlen, medens kvinderne blev ført op i storstuen for at se på kisterne med husmoderens hengemte oplag af

udstyr, og var der giftefærdige døtre i huset, og der var rigeligt med brudeudstyr, så konerne på hinanden med blikke, der sagde så meget som: Her kommer vi nok snart til bryllup.

Min fars forældre var Anders Hedes i Vadum; men dem kender jeg ikke så meget til; thi der var vanskeligere at komme, og vor forbindelse med dem var ikke nær så intim som med mors hjem. De ejede en lille gård; men meget gav den ikke; thi besætningen var lille, og der blev altså ikke megen gødning at køre på marken, og da man dengang endnu ikke havde fundet på at gøde ad kunstig vej, ja, end ikke var nået så vidt, at man udnyttede ajlen, var det småt med avl, og derfor var smalhans til huse. Min far, Jens Pedersen, måtte derfor ud at tjene, og jeg ved, at han tjente på Spøttrup. Men der var fremdrift i ham, og han lærte murerfaget, da han mente, at en håndværker kunne skaffe sig bedre levevilkår end en ulært arbejder.

Da far og mor giftede sig den 12. oktober 1868, bosatte de sig i Iglso i Fjends herred. Far havde selv opført bygningen. Han var en rask murer. Der fandtes så at sige ingen, der kunne lægge så mange sten på en dag som han; men jeg tror nu også nok, at han brød sig mindre om målesnor og vaterpas, end nutidens murere gør. Ejendommen kunne de ikke leve af, og far arbejdede derfor stadig som murer. Han gik den lange vej fra Iglso og til Vestsalling, hvor han var kendt, og hvor han havde en del arbejde; men han tjente såmænd ikke meget ved sit slid; thi timelønnen var kun 20 øre,

og selv om dagen havde flere timer end nu, blev fortjenesten ringe.

Mine forældre syntes egentlig godt om at bo i Iglso. Folkene der var elskværdige og omgængelige; men far og mor kom ind på, at det var bedre at bo i nærheden af en by. Der kunne måske blive mindre rend til arbejdspladserne og måske også mere arbejde. De solgte derfor ejendommen i Iglso og købte en lille ejendom i Brårup, det nuværende Bråruphus, som jeg for resten selv senere byggede op efter en brand. Købesummen var 1300 kr., og der hørte så megen jord til, at de kunne holde en ko. De havde så mælk og fløde til eget brug og kunne også sælge en del.

Far tog en del arbejde i Skive, og han var stadig en mand, for hvem arbejdet skred godt fra hånden. Blev han træt af at bruge murskeen i højre hånd, tog han fat med venstre. Blandt det, han har bygget, kan jeg nævne den vestre del af det nuværende sygehus. Skønt han var flittig og havde meget arbejde, blev han dog aldrig velhavende, og han blev — inden han nåede op i årene — forkalket, hvad jeg husker, at han ikke rigtig kunne forstå.

Hjemmet i Brårup

Det fremgår allerede af den nævnte købesum, at mine forældres hus ikke var storslået. Der var to to-værelses lejligheder med den nødvendige udenomsplads til ko og avl.

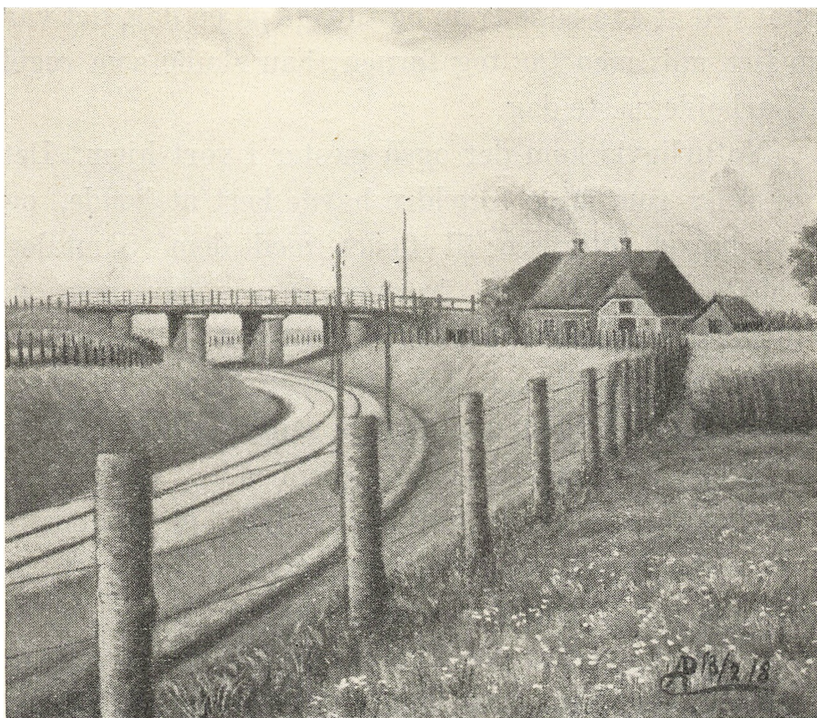
Den ene lejlighed beboede vi selv, og i den voksede jeg og mine søskende op. Vi var fem brødre, og vi havde en søster. Skønt jeg ikke skal gå i enkeltheder med at fortælle om mine søskende, skal jeg dog fremhæve, at min søster blev gift med lærer Kristian Jensen Møller, der stammede fra Rødding, og som valgtes som radikal folketingsmand i Lejrekredsen 1909. Han har skrevet et par bøger: „Grundværdiskatten og Ejendomsretten“ og „Georgeismens Katekismus“, ligesom han i et par år var redaktør af „Den danske Henry George Forening“s medlemsblad „Den lige Vej“. To brødre blev ligesom jeg i Skive. Den ene var maler Anton Pedersen i Christiansgade, der oparbejdede en rigtig god malerforretning, og den anden var gartner Jens Chr. Pedersen i Brårup, der gennem sin planteskole skaffede sig en stor kundekreds.

Mine forældre var ret religiøst præget i grundtvigsk retning. Hver morgen blev vi børn samlet til morgenandagt. Ved disse andagter brugte vi de tre trosartikler samt Fadervor, og derefter blev der læst et stykke i en andagtsbog af Vilhelm Birkedal. Vi børn forstod næppe dybden i alt dette; men vi sad med foldede hænder og var andægtige, og jeg har senere i mit liv tidt tænkt på disse morgenandagter og takket mine forældre for den opdragelse, de derigennem gav os. Der blev naturligvis også bedt bordbøn, og der var vi også alle samlede, og endnu den dag i dag — også hvor der ikke bedes bordbøn — er det mig imod, at familjens medlemmer ikke samles om bordet, når der skal spises.

Mit barndomshjem var i det hele taget sådant, at det gav os noget at leve på og noget at leve for. Jeg har tidt senere i mit liv angret, at jeg som ung skønnede for lidt derpå; men nu, jeg er blevet ældre, ser jeg klart, hvilken værdi mit hjem har haft for mig på min færd gennem livet, og nu skønner jeg derpå; men det burde jeg have gjort noget før.

Der var i mit hjem forskel på dage, forskel på helligt og søgnt. Om lørdagen blev søndagen, ugens hvile- og helligdag, forberedt. Vi børn kom i bad og fik rent undertøj på, og søndag morgen blev vi straks iført vort pæne tøj, hvad vi naturligvis var stolte af. Vi arbejdede aldrig om søndagen, en regel, som jeg har fulgt mit liv igennem. Andagten var også anderledes. Der blev læst en prædiken.

Traktementet var også anderledes. Til hverdags-

Mit barndomshjem i Brårup

brug var der voksdug på bordet; men vi havde hver vor tallerken. Om søndagen lå der en lærredsdug over bordet, når vi spiste. På søgnedage fik vi mælkebrød om morgenen. Det var brødtærninger, påhældt varmt, kogt mælk, som opblødte brødet, så det var behageligt at spise. Til søndag morgen blev der hentet sigtebrød, og vi fik kaffe til.

Om søndagen gik mine forældre undertiden til Lem for at overvære gudstjenesten. De kunne ikke rigtig lide Skive præsters prædikener, og så gik de den lange vej for at høre en prædiken, der var efter deres sind. Min mor blev tidt derude til næste dag, da hun havde

ondt ved at gaa både frem og tilbage på en dag, det var jo fire mil; men far tog tønnen; han skulle som regel på arbejde næste dag.

Naturligvis kom der også gæster i vort hjem. Det var folk, som mine forældre havde lært at kende, og som havde interesse til fælles med dem. Samtalen drejede sig aldrig om fraværende personer, men om emner, der var værd at drøfte. Til tider hørte jeg dem gennemgå prædikenen fra søndagen forud. Der blev også sunget salmer og åndelige sange, og så blev der serveret en kop kaffe i al beskedenhed.

Vi søskende skulle naturligvis lyde, og hjemmets ordenshåndhæver var som regel mor. Hun havde et ris, som hun havde skåret ude, siddende ved bjælken, og vi var jo klare over, at det ikke var rart at få det ned fra pladsen. Jeg kan også huske, at vi i drengeskådhed kunne finde på at fjerne riset; men det førte kun til, at mor skar sig et nyt.

Jeg husker en lørdag aften, at jeg havde gjort et eller andet, så jeg fandt det rådeligst at opholde mig ude, da jeg ventede en afstraffelse. Da min far kom hjem, ville han have mig med ind; men det vovede jeg ikke. Far fik så at vide, hvad jeg havde gjort, og han ville hente mig; men jeg for af sted. Jeg havde imidlertid ikke taget mig i vare for en forhindring, og jeg blev indfanget. Jeg trak dog vejret lettere, da straffen blev udmålt. Den bestod i, at jeg skulle børste alle husfællers sko. — Det blev aldrig tålt, at der var nogen, der bandede i vort hus, og der blev aldrig serveret spiritus.

Mine forældres senge stod i sovekammeret. Det var stolpesenge med kugler til at pynte skruede ned foroven. Den ene kugle gik af, og der var så et lille hul i toppen af stolpen. Dette gjorde min far sig til gode. Han skrædede, og om aftenen, før han gik til hvile, tog han skråen ud af munden og lagde den i hullet, så havde han den ved hånden, når han stod op om morgenen.

Dengang fandtes der ingen arbejdsløshedskasser, og man måtte spare op om sommeren, så man kunne leve vinteren over. Det var jo hårdt, da fortjenesten var lille. Der var heller ingen sy-

gekasse. Havde man det uheld at få sygdom i huset, måtte man selv betale, og det var svært for dem, der skulle tjene til livets ophold ved at arbejde. Jeg husker, at en sådan ulykke engang brød ind over mit barndomshjem. Mine søskende blev syge. De blev angrebet af den smitsomme sygdom, gastrisk feber, nærmest en

Stående fra venstre : Maler Pedersen, jeg selv, Carl (død som barn), gartner Pedersen. Siddende : Min søster med Vilhelm (død som barn)

art tyfus. Vi måtte selvfølgelig have lægehjælp. Vi brugte læge Ring i Skive, og han skulle naturligvis have honorar, og dertil kom, at vi blev afspærret fra alle andre gennem flere uger. Det førte til, at vore indtægter gik ned; thi vi kunne i disse uger ikke sælge fløde og æg m. m., som vi ellers kunne, så det var en økonomisk belastning, som mine forældre måtte slide i lange tider for at få lettet. Samtidig brød også sorgen ind over mit hjem, idet to af mine brødre, Carl og Vilhelm, bukkede under for sygdommen.

Det er indlysende efter det, jeg har fortalt, at min fader havde nok at gøre med at holde hjemmet på fode, og han gav sig ikke meget af med offentlige sager; men da de første menighedsråd skulle vælges i 1903, var der dog en del, der mente, at han i et sådant råd i kraft af sit religiøse stode ville kunne gøre god fyldest. Han blev i første omgang valgt som stedfortræder, men indtrådte i rådet i 1905 og var medlem til 1909, da perioden ophørte. Den første menighedsrådslov var tidsbegrænset. Da den næste lov blev vedtaget i 1911, og valgene fandt sted i 1912, var min far så svækket, at han ikke indtrådte i det nye råd; han døde samme år.

Der var, som før nævnt, endnu en lejlighed i mine forældres hus. Den blev delt i to, idet der blev lavet to etværelses lejligheder. Den ene blev lejet ud til en arbejdsmand, der hed Christen Bolm. Han var synsk og fortalte os børn om, hvordan han så brudeskarer og ligskarer drage forbi og deraf kunne slutte rigtigt om

Siddende fra venstre: Min hustru, min mor og min far med min søstersøn Helmuth, fru maler Pedersen og fru mejeribestyrelse Rasmussen
Stående fra venstre: Min søster og mand med datteren Erna, jeg selv med Carl Vilhelm, gartner Pedersen, maler Pedersen og mejeribestyrelse Rasmussen

Min moster Mette Kathrine i væven

fremtiden. Jeg troede ikke på hans snak, og en dag, da jeg stod hos ham på vejen, og han befalede mig at træde til side, fordi der kom sådan en usynlig skare, sagde jeg rent ud til ham, at det var løgn. Jeg husker, at han gerne ville have torskehoveder. Han gik til havnen og hentede torsk, og når han kom hjem, spiste han torskehovedet og drak en dram til og faldt så i søvn. Konen gik ind på toldboden og gjorde rent. Både Bolm og hans kone var gode fortællere og sang gerne, og vi havde gode timer sammen med deres børn, timer, hvor vi sang, som om vi var en lille sangforening.

Mors ældste søster, og for resten den ældste af den store søskendeflok, havde den anden lejlighed. Hun var særdeles klog og havde i sine unge dage været for-

lovet og skulle giftes. Alle forberedelser til brylluppet var lavet; men så slog den grille pludselig ned i hende, at hun ikke turde indgå i ægteskab, og sådan gik det til, at hun gik i peber og frø. Hun ernærede sig ved at væve, og hun havde gode evner til at fortælle, hvorfor der kom mange til hende, og blandt gæsterne var både præst og degn.

Det var naturligt, at hun af og til kom ind og besøgte os. Vi kunne høre, når hun kom; thi hun gik i klamper. Jeg havde indtryk af, at hun og min mor til tider kunne være lidt uenige, som det ofte er tilfældet med søskende. Når hun lindede på døren, spurgte hun, hvordan humøret stod, og når hun var blevet klar over, at det var til besøg, trådte hun ind. Jeg har ofte set hende og min mor sidde og drikke kaffe ude i køkkenet. De hældte den skoldhede kaffe op i underkoppen og balancerede med denne på tre fingre, mens de drak den sorte væske, nydende et stykke kandis til.

En dag kunne de ikke enes om, hvad klokken var. Min mor sagde, at den var halv elleve; men min moster påstod, at den var elleve. Min moster gik så fra køkkenet gennem stuen for at gå over til sig selv, og da hun så, at mor havde ret, idet klokken kun var halv elleve, strakte hun hånden op til viseren og drejede den frem til elleve; men hun fik intet ud af sin fidus; for mor, der kom bagefter, så, at hun ved et fif ville skaffe sig selv ret.

Min barndom

Tiden gik, og en skønne dag, da jeg var seks år gammel, blev jeg sat i skole. Det var en privatskole i Søndergade, lige før det gamle sygehus. Det var en lærerinde, som vi kaldte Gyrithe, der drev skolen. Hun var gammeldags i hele sin færd. Hun gik med et strikket sjal, lagt over ryggen; men enderne var ført over skuldrene og lagt over kors på brystet, hvorefter de var ført under armene og bundet på ryggen. Hver måned skulle vi betale skolepenge, og den dag, det skulle finde sted, var jeg ikke rigtig glad; thi så skulle vi have kaffe, og den syntes jeg ikke om. Den var sikkert enten opkogt eller brygget på andre ingredienser end den kaffe, jeg fik hjemme.

Jeg som den ældste af børneflokkene skulle naturligvis hjælpe mor. Da jeg kom til at gå i skole, var det således min bestilling at tage fløde med, som min mor solgte, ind til farver Nielsens, der boede i den længe af gården, som nu vender ud mod posthuset. De var gode mod mig, jeg fik tidt en kage eller andet, og de kaldte mig undertiden Jochum, fordi jeg var så lille.

Fløden betalte de med 20 øre pælen, og så var det fløde og ikke sådan noget forfalsket pjask, som vi får nu til dags.

Hjemme blev min fritid mindre; thi også der måtte jeg tage fat. Jeg fik lært både at karte og stoppe strømper, og jeg var snart så ferm i kunsten, at det aldrig skulle gøres om, og jeg stoppede også mine søskendes strømper, så mor kunne tage fat på andet arbejde.

Efter et års tid blev jeg flyttet fra privatskolen til kommuneskolen i Østergade. Der var flere lærere. Jeg havde Kleffel, der var kateket, lærerne Mads Pedersen og Matematik-Pedersen og et par lærerinder, frk. Møller og frk. Meu-

lengracht. Det var lidt mere uniformeret, end jeg var vænnet til. Lektier var der dog ikke mange af; men det lidet, vi havde for, skulle til gengæld kunnes på fingrene; så at sige alt fik vi ind ved terperi. Jeg kunne ikke slippe uden om; thi mor hørte mig i lektierne. Var der uorden på skolen, blev sagen jo afgjort straks. En af lærerinderne havde stor færdighed i at slå med den

Gyrith

skarpe kant af en lineal i den fremstrakte hånd, og Mads Pedersen satte drengenes hoveder mellem benene og gav dem af spanskrøret på det stramme agterspejl; men engang var der en stærk dreng, der væltede ham bag over og forsvandt ud af vinduet. Et vil jeg dog

Mathilde Meulengracht

huske denne skole for, jeg lærte nemlig at elske blomster, at være glad for den vilde, brogede flora, og så jeg gennem min lup ned i en udsprungne blomst, syntes jeg, at det var en ny og sjælden verden.

I skolen fik jeg kammerater. De kaldte mig for resten for rødspæt, fordi jeg var fregnet, og det var jeg naturligvis ked af, og da min søster senere, da jeg var kommet på landet,

bragte mig en kasket med rød puld, klaskede jeg den mod jorden af arrigskab, og hun måtte pænt tage den med hjem igen, medens jeg blev så rød i hovedet som en kalkun.

Nogle af drengene fra skolen kom ud til gammelgårdene i Brårup for at hente mælk og fløde, og så fik jeg travlt med at trække mig ind i stuen med mit stoppetøj; thi så de, jeg arbejdede med sådan noget, ville de drille mig.

Da jeg var 11 år gammel, kom jeg ud at tjene. Jeg kom til nogle slægtninge af os i Sønder Lem, gårdejer Laust Ravn. Det var ældre folk og helt andre skikke. Jeg syntes, at jeg blev sat tilbage. Huset var gammelt med små vinduer, lervægge og lergulv. Forstuen var stenpikket, og der var opgang til loftet. I stuen var familjens alkovesenge. Der var fast bæk langs væggen med et bord udenfor, og uden for bordet, altså ind i stuen, var der en løs bæk. Stuen blev opvarmet ved en gammel bilægger, hvori man fyrede med hedetørv. Gulvet havde som regel huller. I køkkenet var der ildsted med åben skorsten, hvori man røg pølser og skinker, og ved enden af ildstedet fandtes ovmundingen; de bagte selv alt brød. Uden for køkkenet var der et bryggers, hvor man vaskede og bryggede og foretog andet arbejde, hvorved man skulle bruge vand.

Mor fortalte dem, at jeg kunne karte og stoppe, og derfor blev jeg der hele året og kom ikke som andre drenge fra byen hjem om vinteren. Jeg blev naturligvis ogsaa derude drillet med, at jeg gav mig af med pigearbejde, og det var jeg ked af; men senere i livet har jeg været glad ved at kunne den slags ogsaa.

Jeg gik i Opperby skole. Det var et lille embede, hvor man ofte skiftede lærer — jeg gik til en 6—7 stykker i løbet af tre år — og heller ikke fik de de allerbedste. Der var dog en lærer Byrjalsen, der førte mig naturen meget nærmere, end det var blevet gjort i Skive skole, og derfor mindes jeg ham med glæde; men ellers stod det sløjt til med kundskaberne.

Hjemmet, jeg levede i der, var mere verdsligt end mine forældres. Manden var gemytlig, og han var en god fortæller; men han kunne egentlig ikke læse. Når han fik fat i en avis, hvori der var et billede af en gris, kunne han sige: „Grisen er i avisen i dag, det kan jeg

Laust Ravn og sønnesøn

se“. Der blev også til tider drukket kaffepuncher i hjemmet. Det var jeg heller ikke vant til hjemmefra. Men gode venner fik jeg derude, og det var kreaturerne. De gik løse i engen, og jeg passede dem; men de skulle samles om aftenen for at trækkes hjem. Jeg var lille og kunne intet udrette ved magt; men jeg kælede for dem, og når jeg klappede i hænderne om af-

tenen, kom de straks hen og lod sig binde. En stud var særlig kælen. Den kløede jeg under hagen, lagde mig over dens horn, og så vuggede den mig op og ned. Jeg havde naturligvis som andre hjorddrengene en pisk, men den havde jeg kun til stads.

Jeg blev i Sønder Lem, til jeg blev konfirmeret, og det kan måske kaste et skarpt lys over de daværende økonomiske forhold, når jeg meddeler, at jeg i tre år ud over kost og logi kun fik mine træsko og en salmebog som løn.

Når jeg blev i Sønder Lem og skulle gå til præst der, hængte det sammen med, at man der til præst havde Jørgen Herman Monrad, der havde sluttet sig til den grundtvigske retning, og det passede mine forældre svært godt. Jeg skulle, som det dengang var skik og brug mange steder, gå til præst et helt år, og vinteren 1882—83 gik jeg altså hos Monrad; men han var for betydelig en mand til, at man kunne holde ham fast i Lem. Han rejste bort i foråret 1883. Jeg tabte ham aldrig helt af syne. Han blev senere præst ved Vartov og blev i 1894 kaldet til at være Marmorkirkens første præst. Han var også skribent. Han skrev artikler i „Højskolebladet“, „Fædrelandet“ og „Budstikken“, og i flere år var han medredaktør af „Dansk Kirketidende“, der i hans tid indtog en fremstående plads blandt de kirkelige blade.

Det blev så bestemt, at jeg skulle gå til den grundtvigske præst, August Ludvig Schrøder, i Håsum for at blive konfirmeret af ham. Han var som Monrad en pennens mand. Han har skrevet artikler i „Dansk Kirketidende“, „Højskolebladet“, „Nordisk Månedsskrift“ og „Vægteren“. Han var, så vidt jeg husker, med i den bevægelse, der vendte blikket mod „Norden“, og et synligt bevis derpå har man i den kendsgerning, at han i en række af år stavede sit navn Skrøder.

Det var strengt. Når jeg var til præst, måtte jeg løbe den lange vej fra Håsum til Sønder Lem; thi jeg skulle være hjemme til middag, så jeg kunne komme i marken med kreaturerne om eftermiddagen.

Jeg blev så konfirmeret om efteråret, og det var naturligvis ikke med den pomp og pragt, som sådanne begivenheder fejres med nu til dags. Jeg kan således huske, at mit fodtøj var et par skaftestøvler. De var måske nok engang syet af en eller anden ferm mester; men jeg erhvervede dem hos marskandiser Berg, der boede i et gammelt, lavt hus i Nørregade. Det var, før Nørregade blev til det forretningsstrøg, som den er i dag.

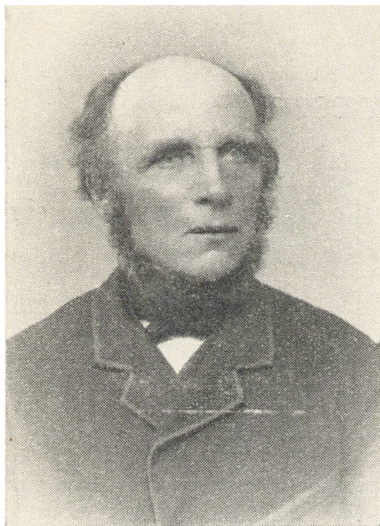
Ved landvæsen

Efter konfirmationen blev jeg efter datidens skik anset for så voksen, at jeg skulle kunne klare mig selv, og 1. november 1883 kom jeg så i tjeneste hos Søren Møller i Rødding Grundvad. Det var yngre folk end dem, jeg kom fra. Hele hjemmet var stærkt grundtvigsk interesseret, og jeg hørte tidt skønne samtaler om både åndelige og verdslige spørgsmål, og det var udviklende for en dreng i min alder. Søren Møller var en dygtig og interesseret landmand, der indførte nye driftsmåder og -metoder, og man kaldte ham med rette en foregangsmand.

Jeg var lille af vækst, en klein splejs, og det var derfor tidt strengt for mig; men jeg var glad. Jeg skulle lære at malke. Der var 12 køer, og mandens to døtre, Martha og Mariane, skulle sammen med mig foretage malkningen; vi havde altså fire køer hver. Søren Møller var i kostalden, når vi malkede, og han prøvede efter, når vi forlod en ko, og det kunne godt hænde, at vi måtte gøre det om. Af de to døtre blev Martha gift med Jens Brande, der senere var leder af „Bramminge

Efterskole“ og „Store Restrup“. Mariane blev gift med handelsgartner H. P. Pedersen i Thomsensgade, Skive.

Vi blev særdeles godt behandlet på denne gård. Hvergang vi skulde spise, skulde vi møde ved bordet renvaskede og ordentligt påklædte, og vi havde hver vor tallerken som i mit hjem, og der blev altid læst bordbøn.

Søren Møller

Da der ingen mejeri var, behandlede vi mælken hjemme. Der var indrettet kælder med rindende vand, så mælken kunne afkøles, og vi havde egen kærne til at kærne smør i. Den blev trukket ved menneskekraft på den måde, at vi stod på fjæl, der, når de trykkes ned, satte kærnen i gang.

Det var min bestilling en times tid hver dag at arbejde med kærnen, og det var noget, der drev sveden ud. Om vinteren var der tider, hvor vi ikke kunne være ude, så bandt vi løbe. Der stod pil på digerne; de blev lavet til, og halm havde vi jo også selv. Var vejret derimod godt, arbejdede vi i engen. Søren Møller kunne selv nivellere, og vi lavede så engen i stand, så den kunne overrisles. Han gik altid selv foran, når der skulle arbejdes. Jeg husker en dag, da han og jeg skulle sortere kartofler. Jeg havde sat den ene hånd mod gulvet og sorterede

med den anden. Pludselig spurgte han mig, om jeg ikke troede, at vi havde fået to hænder for at bruge dem. Jeg forstod straks, hvad han mente, tog fat med begge hænder og var i stand til at sortere lige så mange kartofler som han; men det var en lære, som jeg har erindret og draget nytte af gennem livet.

Som foregangsmand havde Søren Møller allerede dengang anskaffet både tærskemaskine og mølleri, hvad der var meget sjældent på den tid.

Da foråret kom, blev der mere arbejde ude, og en dag blev jeg sat til at sprede gødning. Jeg skulle følge med, så jeg spredte alt, der blev kørt ud; men da vi nåede til aften, var jeg også så træt, at jeg var nær ved at segne; jeg var jo lille af vækst og havde få kræfter. Jeg var klar over, at det snart var mere, end jeg kunne stå i rette. Jeg fik en bullen finger, og jeg havde svært ved at arbejde. Det var således meget svært for mig at køre med en støwt. Jeg skulle også hjælpe Martha med forskelligt, og hun var ikke en, der tog hensyn. Hendes søster Mariane var derimod god, ja, jeg husker hende som en sjælden kvinde. Jeg kan tilføje, at der var to sønner, hvoraf den ene senere fik gården.

Jeg var så forpint af den bulne finger og så nedslået over, at mine kræfter var for små, så jeg besluttede at løbe af tjeneste. Det samme gjorde andenkarlen, og en skønne dag mødte vi ikke, da der blev kaldt, og heller ikke, da der blev kaldt anden gang. Hen på formiddagen rejste karlen til Rødding, og jeg til Skive; men her blev jeg ikke godt modtaget af mine forældre, og der

kom straks brev om sagen fra Søren Møller. Jeg var dog hjemme, til fingeren kom sig, så vandrede min moder med mig ud til gården. Jeg husker, hvor flov jeg var ved hele situationen. Jeg blev imidlertid godt modtaget

Forpagter Chr. Andersen og frue, Lem præstegård

og var der sommeren over. — Endnu en ting skal jeg lige fortælle. — Folkene havde slægtninge i Rødding, og der var langt til; men skete der en eller anden glædelig begivenhed, blev flaget hejst, og så satte de sig i forbindelse med hinanden. Sådanne hjælp man sig dengang. — Da vi nåede 1. november 1884, havde jeg tjent

35 kr. og var stolt deraf. Jeg flyttede så til Lem præstegård, hvor jeg skulle tjene hos forpagter Chr. Andersen. Præstegårdens avlsbygninger var gamle. Dog var der hen mod præsteboligen bygget en ny kostald, og mens jeg var der, blev der bygget en ny lade og en stald. I den gamle hestestald var karlekammeret. Der var to senge, en til forkarlen og en, som andenkarlen og jeg delte. Døren gik ud til stalden; men vi fik også luft gen-

nem et hul i væggen; det havde gårdens væder lavet med sine horn, og andenkarlen truede med at smide mig gennem hullet, når han var utilfreds. Kammeret havde stenpikket gulv. Brønden lå lidt afsides. Der vandede vi heste, og det gik godt nok; men der skulle vi også hente vand til at vaske os i, og vort vaskefad var en kærne, som jeg ikke kunne magte, og jeg måtte derfor vaske mig i vandet, selv om det var snavset og til tider havde stået så længe, at det lugtede. Om natten fik vi som regel ubudne gæster, idet både mus og rotter løb hen over sengene. Jeg mærkede snart, at det ikke var de eneste ubudne gæster. Andenkarlen gik meget ud, og han fyldte mig med smådyr, som jeg ikke var stolt af. På gården var en pige, en slægtning af mig, som jeg klagede mig til. Vi enedes om, at jeg skulle gå over til bedstemor i Sønder Lem, og der logerede jeg så om natten, til den nye staldbygning var færdig. Der var et nyt karlekammer, og der fik hver af os en seng.

Mens jeg var der, slog ideen med at lave børster ned i mig. Der blev i de tider agiteret stærkt for husflid, og jeg skulle naturligvis også lave et eller andet. Jeg købte så børstetræ hos den børstenbinder i Skive, der senere blev min læremester. Børster kunne jeg få derude, og jeg lavede så børster og solgte dem til naboer og andre, og jeg blev klar over, at der var en måde at tjene penge på.

Hen på efteråret kom farmor en dag og besøgte mig. Jeg skulle netop i marken med fårene, og de var tvære og gjorde mig mange knuder; men til sidst lyk-

kedes hvervet dog. Farmor ville have mig til at blive i gården; men det sagde jeg rent ud nej til. Nok havde jeg interesse for landbruget; men mine kræfter var små, jeg var fattig, og jeg havde set, hvordan fattige koner gik fra dør til dør for at tigge, og det ville jeg ikke være med til. Også mine forældre pressede på, at jeg skulle blive; men jeg holdt mig stiv. De meddelte mig, at de ikke kunne støtte mig, og at jeg måtte sørge for mig selv. Heller ikke dette kunne rokke min beslutning. Jeg vidste ganske vist ikke, hvad jeg ville; men det skulle de snart få at vide.

På den tid skete der to ting her i Danmark, som fik mig til at tænke over samfundsspørgsmål. Den ene var Jul. Rasmussens attentat mod Estrup den 21. oktober 1885, og den anden var de deraf følgende indskrænkninger i den frihed, som folket havde tilkæmpet sig. Selv om jeg ikke var ret gammel, vækkede det min interesse for samfundsspørgsmål, og det slog ned i mig, at friheden var et folks kosteligste gode, en opfattelse, som jeg har haft siden.

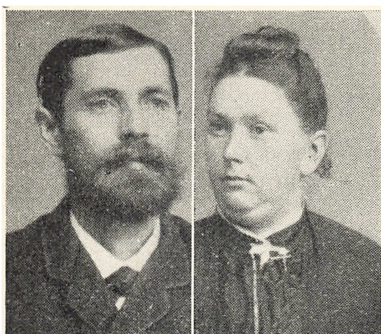
Læretid

Under mine overvejelser, før jeg valgte, hvilken vej jeg skulle gå, kom jeg til at tænke på de børster, jeg havde lavet i min fritid og tjent en lille skilling ved, og det varede ikke længe, før jeg besluttede at gå i lære hos en børstenbinder.

Jeg var fuldstændig klar over, at mine forældre ikke kunne støtte mig økonomisk, så jeg i den henseende måtte lide på mig selv; men det kunne ikke ændre min beslutning. Jeg var dog også klar over, at mine forældre på ethvert område, hvor de kunne, ville stå ved min side, og i hele min læretid passede mor således mit tøj og vaskede for mig, ligesom mine forældre var mig behjælpelige med at få en aftale i stand med en læremester.

Min læremester blev børstenbinder Søren Christensen, der dengang havde forretning i bomhuset på Østertorv. Vor aftale var sådan, at jeg skulle stå i lære i fire år. De første to år skulle jeg kun have kost og logi. De sidste to år skulle jeg yderligere have 100 kr. om året. Der var liden plads i det gamle bomhus. Den del, som

Søren Christensen havde lejet, var taget i brug på følgende måde: Der var en lille butik ud mod gaden, bag ved var der en stue og et køkken, og ved siden af et lille værksted. Ovenpå havde de et lille værelse, og det var måske nok tænkt som bolig for lærlingen; men økonomien stod på lavgear, så værelset måtte lejes ud, og jeg fik min soveplads i en kanape, der stod i værk-

Min læremester og frue

stedet, og som om dagen blev lukket til, så den kunne bruges som sæde eller til at lægge fra sig på. Jeg måtte selv rede mit leje og holde styr på sengetøjet. Morgenmad og aftensmad blev bragt ind til mig på værkstedet; men middagsmaden

indtog jeg sammen med familien inde i stuen, hvor jeg også blev bedt ind, når der engang imellem skulle serveres aftenkaffe.

Jeg tog fat på arbejdet med liv og lyst og sled for at blive ferm til enkelte ting. Dermed havde jeg en hensigt. Jeg manglede nemlig tøj, og jeg måtte på en eller anden måde se at skaffe penge, så jeg kunne få noget at gå i. Da jeg ret og rigtigt kunne lave nogle varer, som vi fremstillede, spurgte jeg mester, om jeg ikke kunne få akkord, og det gik han beredvilligt ind på. Der blev så fastsat, hvad jeg skulle lave pr. dag, og det, som jeg fremstillede mere, fik jeg betaling for. Det var naturligvis ikke store penge, jeg kunne tjene;

Bomhuset på Østertoiv

men det blev dog til 6 kr. om måneden, og jeg fik så købt mig et sæt tøj på afbetaling, og når jeg fik det på, syntes jeg, at jeg kunne være bekendt at vise mig på gaden. En måned var det dog nær gået galt. Jeg havde kun fået samlet 5 kr., og jeg kunne ikke udstå, at jeg ikke kunne holde mit givne ord. Jeg spurgte så far, om han ville låne mig en krone; men der var ingen udvej. Mor syntes derimod, at jeg havde gjort det godt, og hun lod mig få kronen.

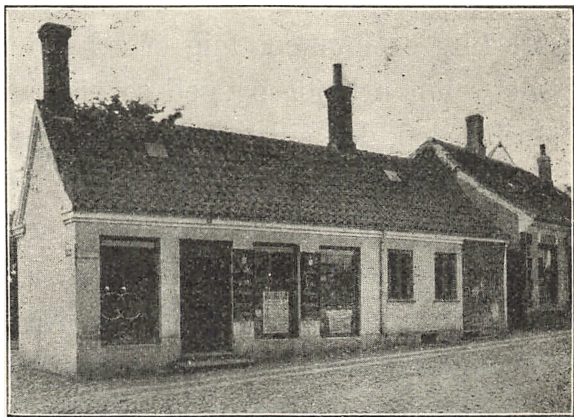
Jeg havde endnu en lille indtægtskilde, som jeg lige skal nævne. Vi havde hos mester naturligvis en brønd, hvorfra vi hentede vand til husholdningen; men der skulle også af og til vaskes storvask, og mange kvinder på den tid havde den opfattelse, at brøndvand ikke var så godt til vask som regnvand. Det var selvfølgelig vanskeligt at skaffe sig regnvand, og derfor var der en del mennesker, som hentede vand fra åen, når der skulle vaskes.

Mesters frue hørte til den art af mennesker, der troede på åvandets fortrin, når der skulle vaskes, og hun bad mig en dag, om jeg ikke ville hente noget vand til hende. Jeg sagde beredvilligt ja og gik i gang med arbejdet. Jeg fik fat i et åg, så kunne jeg bære to spande på en gang, og jeg var snart færdig. Fruen tilbød mig så 35 øre for min ulejlighed. Jeg var imidlertid ikke vænnet til at få betaling for at yde folk en lille tjeneste, og jeg sagde nej tak. Fruen så både betuttet og forundret på mig; men jeg var også klar over, at hun følte sig stødt. Da jeg kom ind til mester, sagde han, at jeg var godt tosset, hvis jeg ikke modtog pengene; thi at slæbe vand til vask var ikke en børstenbinderlærlings hverv. Jeg tog så mod de 35 øre og havde der uventet fået en lille indtægtskilde, der nu og da gav mig en lille skilling.

Min far havde stadigt så meget murerarbejde, at han ingen tid havde til at ofre på landbruget. Jeg, der havde været på landet i 5 år og oven i købet tjent hos en foregangsmand, anså nærmest mig selv for at være ekspert på landbrugsområdet, og jeg rådede ham til at dyrke roer. Men der kom først fart i det, da jeg om sommeren fik det lavet sådan, at jeg havde to aftener fri, hvor jeg kunne passe roerne.

På værkstedet gik alt sin vante gang. Jeg lærte mere og mere og havde stadig mine akkorder. Arbejdstiden var lang. Om sommeren sled vi fra kl. 6—20, om vinteren fra kl. 8—20. Om sommeren var der så lidt middagshvil; men om vinteren var der kun tid til at spise.

Med det rent manuelle gik det helt godt; men jeg følte, at jeg manglede teori og egentlig forsømte min åndelige udvikling. Jeg bad min læremester om lov til at gå i teknisk skole; men den begyndte kl. 19, og det ville mester ikke gå med til, og jeg måtte så hutle mig til viden og åndelig udvikling, så godt jeg kunne. — Mine forældre var født og opvokset i Vestalling, og selv havde jeg været i den samme egn, fra jeg var 11, til jeg var 16 år, og det var derfor ganske

Bomhuset ved Vesterport

naturligt, at jeg talte det mål, som hørte denne egn til. Men nu kom det mig til skade. Mester bad mig, om jeg ikke kunne gå over til købstadmål, og det forsøgte jeg også; men jeg tror nok, at det, der i førstningen kom ud af det, nærmest kunne kaldes kaudervælsk. Senere gik det bedre; men hjemme måtte jeg holde mig til salingmålet. Mine forældre og især min moster, der boede hos os, syntes, at deres mål nærmest var både finere og bedre end skivemål.

Mens jeg var i lære, flyttede mester fra Østertorv til bomhuset i Vestergade. Der fik han en lille have, som jeg passede, og jeg kunne skalte og valte med den,

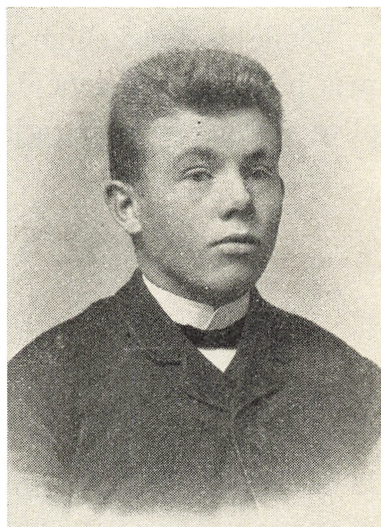
som jeg ville. Jeg holdt den pænt, og jeg ville gerne glæde mester og frue med den. Jeg husker, at engang fruen skulle holde fødselsdag, fik jeg mine to brødre til at hjælpe mig aftenen forud, og da mesters kom op om morgenen, var alt pyntet til fest, og om aftenen illuminerede vi haven.

I værkstedet gik alt fremad, jeg kom ind i flere og flere ting og dannede mig efterhånden den mening, at godt, solidt arbejde og god service var det fundamentale for den, der ville nå frem. Værkstedet blev undertiden overladt til mig; thi mester havde lyst til at læse, og til tider forlod han valen for at hengive sig til denne sin yndlingsbeskæftigelse. Han havde en drejebænk, og når jeg var ene, prøvede jeg at fuske i kunsten. Jeg blev dadlet af mester for den slags; men jeg kunne ikke holde fingrene derfra, og en skønne dag havde jeg prøvet så tidt, at jeg virkelig kunne dreje. Jeg finder her anledning til at fremsætte den mening, at et mindre værksted er det bedste lærested, når man vil være håndværker. Der bliver man straks rettet, hvis man tager forkert på en ting, og der har man lettere adgang til at spørge, ligesom man vel nok får prøvet flere ting end på et værksted med mange folk, hvor hver har sit speciale.

Jeg var i mine læreår vistnok ret tilbageholdende over for det smukke køn, og det benyttede mesters smukke frue og hendes komsammensøstre sig af. De drillede mig med, at jeg var ræd for piger. Da vi flyttede til Vestergade, fik jeg mit eget værelse. Det var

lille, nærmest af form som en ligkiste; men jeg var glad for det. En aften, da jeg kom hjem til værelset, faldt en dame om halsen på mig. Det viste sig at være en lidt kølig dame, formet og udstoppet af mesters frue og hendes gemytlige medhjælper. De stod selvfølgelig neden for trappen og vred sig af latter; men i mit stille sind svor jeg, at jeg ville hævne mig, og jeg fik fat på en spand vand, som jeg hældte ud over hendes køkkengulv, så hun formelig sejlede rundt derude, jeg vidste, at hun ikke turde sige det til mester; thi han yndede ikke disse drillerier. Var mester ude, kunne hun komme ind i værkstedet. Hun var meget let at gøre gal i hovedet, og en dag gjorde jeg hende så fløjtende gal, at hun røg ud ad døren og slog den i bag sig med et vældigt brag. Lidt efter gik jeg ind i stuen og spurgte til hendes befindende. Da var galden løbet af hende, som man siger; hun trakterede med kaffe, som vi nød i fred og god forståelse.

Så oprandt den dag, da jeg var svend, og jeg havde klaret læretiden så godt, at jeg var flot klædt, nærmest lappet, og desuden havde jeg penge i sparekassen. Til det gode økonomiske resultat bidrog også, at jeg hver-

Fra min svendetid

ken røg eller drak, og jeg kunne aldrig være ubeskæftiget, og derfor tjente jeg noget i min fritid.

Jeg var udlært. Jeg kunne lave de forskellige børster; men jeg kunne også skære modeller op, og jeg kunne bore børstetræ. Når man selv gjorde det, var man herre over, hvordan det blev. Jeg havde også lært at kende de forskellige råstoffer, og mester, der satte pris både på mit arbejde og min ordenssans, bad mig blive hos sig, hvad jeg gjorde i c. 1 år.

I kongens klæder

Jeg var nu nået så langt op i alderen, at jeg skulle møde på sessionen, for at de høje herrer kunne tage mål af min fysik. Ånd blev der ikke spurgt om. De fandt mig tjenstdygtig, og jeg blev udskrevet til fæstningsartilleriet.

Jeg blev indkaldt. Tjenestetiden var dengang 16 måneder, hvoraf de første fire måneder var skole. Jeg kom til laboratorieafdelingen; men vi havde ogsaa andre fag. Da skolen var ovre, blev halvdelen sendt hjem. Det foregik efter lodtrækning. Jeg måtte blive inde. Jeg bød ganske vist 500 kr. for et frinummer, men kunne intet få. Vi, der skulle blive inde, blev så fordelt til forskellige pladser. Stabssergenten, der havde opsyn med våbenkammeret, spurgte mig, om jeg ville hjælpe ham. Det ville jeg gerne; men hvordan kunne det gå i orden. I et hold skulle man have en drejer, og en af soldaterne havde meddelt, at det kunne jeg. Jeg kom til prøve, men satte med vilje træ og jern forkert, saa jeg blev infamt kasseret, og så blev jeg stabssergentens medhjælper og kom til at bo på Wildersgades kaserne.

Jeg blev nu orienteret på våbenkammeret. Der var to afdelinger, en brugsafdeling og en feltafdeling. Den sidste indeholdt ene nye ting. Det var en plads, jeg var glad for. Jeg kom hver morgen hen hos stabssergenten og børstede familjens fodtøj, og til gengæld fik jeg morgenmad og middagsmad. Stabssergenten var flink, og jeg havde ikke meget at bestille; men han kom for at se til hver dag, og jeg vidste, hvad tid han kom. En dag havde jeg forladt våbenkammeret for at se på et eller andet, og imens kom stabssergenten. Da jeg kom hen til middag, spurgte han mig, hvor jeg havde været. Og jeg sagde, at jeg havde været borte i et nødvendigt ærinde. Hvorefter han roste mig, fordi jeg havde taget nøglen med; men hans frue bebrejdede ham, at han troede for godt på mig.

En anden dag havde jeg også låset våbenkammeret af og var gået i byen for at købe materialer til at lave børster af. På vejen så jeg en slægtning til stabssergenten, og nu var den altså gruelig gal. Da jeg kom ud til hjemmet, blev jeg spurgt, hvor jeg havde været; thi slægtingen havde sladret af skole; fruene stod med et skadefro smil om munden; hun tænkte naturligvis, at jeg ville stikke en plade, og hun vidste, hvor slægtingen havde truffet mig. Man kunne formelig se ærgrelsen på hendes ansigt, da jeg uden omsvøb fortalte alt. Det hele endte så med, at stabssergenten bad mig være forsigtig. Der kunne komme inspektion af kaptajnen. Som man ser, kom vi godt ud af det med hinanden. Jeg tog del i husets sorger og glæder, og da der var bryllup

i familien, blev jeg kaldt ind at se hele stadsen. — På våbenkammeret var det mit hverv at modtage de forsyninger, som blev afleveret. Med hver forsyning var der en følgeseddel, og jeg skulle kontrollere, at de afleverede stykker og arter nøje svarede til angivelserne på følgeseddelen. Det var for så vidt let nok; men derefter måtte der intet forsvinde. Engang hvert år skulle alle beholdninger bæres ud i gården for at bankes og børstes. Samtidig var der så revision, og hvis der manglede noget, gik det naturligvis ud over den, der havde modtaget varerne og havde opsyn med dem. Selve rengøringen havde den opsynshavende soldat ikke med at gøre; det blev foretaget af rekrutter.

Da tiden nærmede sig, at rengøring og revision skulle finde sted, var jeg spændt på, om alt var i orden. Jeg eftergik derfor lagret og fandt ud af, at der manglede en hel del brødposer. Jeg havde ingen udleveret, og hvor meget jeg end grundede, kunne jeg ikke finde ud af, hvordan poserne kunne være forsvundet; men et var jeg klar over, at det ville gaa mig ilde, hvis jeg ikke fandt dem. Jeg brød min hjerne med, hvordan jeg kunne ride stormen af. Jeg kom til det resultat, at der kun var et at gøre: Jeg måtte for mine egne penge fremskaffe de manglende poser. Det var ikke let. Jeg skulle have en bestemt slags lærred. Jeg skulle have poserne syet, og jeg skulle have dem skaffet ind i våbenkammeret, uden at vagten fattede mistanke. I faren bliver man imidlertid snild, og det lykkedes mig, saa den dag revisionen kom, var alt i orden.

Ved rengøringen viste det sig imidlertid, at poserne ikke var borte. Kalamiteten var forårsaget af rotter. De havde slæbt poserne ud af stablerne, slæbt dem hen i kroge og huller og havde med deres skarpe gnaver-tænder ødelagt en hel del, også våbenkapper havde de slæbt ud af stablerne og gnavet store huller i dem. Nu kom jeg altså ud for, at der var alt for mange brødposer; men også det fik jeg bragt i lave, og de brødposer, jeg havde købt for mine surt erhvervede sparepenge, blev sendt hjem til mor, og hun kunne bruge en del af dem, og resten kunne hun sprætte op og bruge lærredet til andre ting. Indhugget i min formue kom mig dog senere til skade, idet jeg så ikke havde pengene, da jeg blev hjempermitteret, og derved måtte give afkald på at indløse visse panter, men derom senere.

Jeg meldte naturligvis til stabssergenten, at rotterne havde angrebet vore beholdninger, og vi gik så til angreb på de uvelkomne snyltere både med rottegift og andre midler og fik også has på slynglerne.

Jeg havde en næsten uimodståelig lyst til at være lidt lapset klædt, og engang, jeg havde fået orlov for at rejse hjem, spurgte jeg stabssergenten, om jeg måtte få en ny kasket. Han gav mig lov til at låne en. Jeg kunne så lægge den tilbage, når orloven var forbi. Jeg tog en ny kasket og placerede min gamle i stedet, så tallet passede; men jeg må i sandhedens interesse tilstå, at jeg beholdt den nye, så længe jeg var soldat.

Jeg vilde også gerne have noget finere tøj, og på en eller anden måde havde jeg fået fat på en uniform

af officersklæde og med forgyldte knapper, der ikke skulle pudses. Men det var egentlig ikke med stabssergentens tilladelse, selv om man nok kan sige, at han tolererede det. Så skete det hverken værre eller bedre, end at premierløjtnanten en søndag forlangte, at jeg skulle møde til parade i kasernegården. Jeg mødte frem, og de andre soldater så på mig med forundring. De var ikke vænnet til at se en så fin soldat. Så kom premierløjtnanten. Han så på mig og erklærede med et smil, at jeg havde jo alt i orden. Stabssergenten havde åbenbart været lidt spændt på, hvordan det ville løbe af. — Jeg hørte imidlertid aldrig noget, og jeg fik aldrig mere ordre til at møde til parade. — Jeg havde fået et andet hjem hos stabssergentens. Var de i haven en sommereftermiddag, var jeg med. Jeg tog haveredskaerne og lavede et eller andet, som jeg syntes skulle gøres, og når aftensmaden hen under aften blev serveret i lysthuset, blev jeg bedt til bords. Der udviklede sig også efterhånden et tillidsforhold mellem stabssergenten og mig. Han brugte således aldrig den militære tiltale med nummer, men kaldte mig Pedersen. Da jeg rejste, sagde jeg tak, fordi jeg havde fået lov at komme

I kongens klæder

i hans hjem, og fordi han havde betragtet mig som et medmenneske og ikke som en underordnet. Han sagde også mig tak, fordi jeg havde opført mig på en sådan måde, at han kunne være tryk over for alt, fordi han vidste, at hans overordnede ville finde alt i orden, og fordi jeg havde erhvervet mig viden og tillært mig en opførsel, der var sådan, at det havde været ham en glæde at modtage mig i hans hus.

Enhver, der har været soldat, ved, at man har særlige militærlæger, og de kan jo komme ud for noget af hvert. Om mandagen var der altid mange, der skulle til læge, og i de fleste tilfælde var sygdommen kun efterveer fra søndagens nattegn. Lægerne var klare over dette, og de gav sådanne fyre en ordentlig skefuld amerikansk olie. Når de kom tilbage til kasernen, skulle de fremlægge en seddel fra lægen. De, der virkelig fejlede noget, fik selvfølgelig lov til at gå i seng eller blev, når det var nødvendigt, sendt på sygehuset; men de andre måtte træde an i kasernegården, og så fik de ordentlige stropture, og det førte til, at „medicinen“ virkede endnu kraftigere end ellers. Men fremgangsmåden var åbenbart probat; thi havde en simulant været ude for en sådan omgang, var han ikke syg næste mandag, selv om efterveerne fra strabadserne aftenen før rev og sled nok så slemt i kroppen på ham. Jeg har tidt tænkt på, at disse læger havde lige så meget brug for menneskekundskab som for den viden, de havde erhvervet på universitetet i deres studietid; men alle ældre læger havde naturligvis også ved deres virke efterhånden

vundet en vis erfaring og fået evnen til at gennemskue soldatermentalitet stærkt opøvet.

Jeg havde en del fritid, og den benyttede jeg som før nævnt til at lave børster og tjene en lille ekstraskilling; men jeg havde også hu til at udvide min åndelige horisont. Jeg gik på muséer og til foredrag, og jeg var jævnlig gæst på et soldaterhjem, hvor jeg fandt de mere betydelige blade og et bibliotek, som jeg drog nytte af. På dette hjem kunne vi have vort civile tøj stående, mens vi aftjente vor værnepligt, og der fik vi anvisning på, hvor der var gode foredrag at høre.

I soldatertiden gik den ene dag nærmest som den anden; men der kunne naturligvis også ske noget, der lå ud derover. En dag i laboratorietiden skulle vi eftergå patroner for at se, om de havde fejl. Dette skete i nogle små huse, og der blev udvist den allerstørste forsigtighed, for at der ikke skulle ske eksplosion. Alt, hvad der havde med jern at gøre, måtte vi ikke have på os, selv vore støvler måtte vi skifte, og vi blev undersøgt, før vi gik ind, så der blev såmænd gjort alt for at sikre os. Der var et reglement for, hvordan vi skulle omgås patronerne; men min sidemand på bænken var skødesløs med overholdelsen af dette. Jeg sagde det til ham; men han var lige glad. Da han fjernede sig i et nødvendigt ærinde, meddelte jeg sergenten min iagttagelse; jeg mente, det var min pligt, og han sendte manden til sine overordnede. Der blev stor ståhej ud af det. Der blev nedsat en krigsret, og jeg blev en dag beordret til at møde som vidne. Jeg skulle møde i fuld krigsma-

ling med en korporal som ledsager. Jeg fik så også den oplevelse, og manden blev flyttet til en anden afdeling. Måske vil en eller anden tænke, at det var mindre pænt af mig, og jeg skal derfor tilføje, at et par år efter skete der ved en lignende uforsigtighed en eksplosion, der kostede flere mennesker liv eller helbred, og dette viser tilstrækkeligt berettigelsen i min adfærd. Jeg mødte engang senere denne mand. Han genkendte mig ikke og fortalte, hvordan anmelderen skulle maltrakteres. Jeg sagde ham, at det var mig, og så så han på mig, missede lidt med øjnene og trak sig så tilbage i god orden, som det hedder i militærsproget.

Som allerede nævnt arbejdede jeg med at lave børster, når jeg havde tid dertil, og derved tjente jeg en skilling nu og da. Jeg havde derfor altid penge, og naturligvis kunne det ikke skjules for kammeraterne, og når de var løbet læns, kom de til mig for at låne. Under hele min opdragelse havde tillid til mennesker og tro på, at et givet ord altid blev holdt, været en selvfølge; men her blev jeg belært om noget andet. Jeg skulle naturligvis have pengene tilbage, når vi kom til lønningsdag; men så var der som regel så mange huller, at der ingen penge blev til mig. Jeg tabte imidlertid ikke så let min tillid til mennesker, og da en jysk kammerat en dag havde fået orlov og henvendte sig om et lån i den anledning, lod jeg ham få mit nye ur, for at han kunne låne på det, og så skulle det siden indløses.

Henimod den tid, da vi skulle hjemsendes, havde jeg — efter mine forhold — ikke så få penge stående ude,

og betale kunne skyldnerne ikke. Jeg fik overladt adskillige lånesedler som en slags godtgørelse; men jeg havde ingen penge til at indløse panterne. Jeg aftalte så med en, at han skulle indfri dem, når jeg sendte ham penge. Men da jeg gjorde det, brugte han pengene, og da jeg rykkede ham, forlangte han flere penge. Det gjorde mig lidt kruset i hovedet, og jeg truede med politiet. Det hjalp noget; nogle af panterne blev indløst, så lidt fik jeg tilbage. Men mit eget ur gik tabt ved den transaktion, og det var ellers et fint ur, som jeg havde betalt med 37 kr., et på den tid antageligt beløb.

Da tjenestetiden var til ende, spurgte min rare stabssergent mig, om jeg ikke kunne have lyst til at blive ved militæret. Dertil svarede jeg, at det havde jeg ikke, og jeg mente, at det ikke var noget, der førte til menneskelykke.

I den sidste tid før hjemsendelsen var vi indstillet på, at vi skulle have et gilde, før vi forlod hinanden, og der skulle naturligvis penge til. Vi blev så enige om, at hver af os skulle erlægge 5 øre hver lønningsdag, og de blev punktligt opkrævet. Aftenen før, vi skulle hjem, skulle gildet så stå. Der blev naturligvis drukket, og lidt hen fik vi puncheboller. De fem øre, vi havde indsamlet, slog ikke til, så der skulle opkræves ekstra; men da var jeg allerede gået hjem; thi jeg mærkede, at jeg ikke havde godt af mere. Da jeg kom ud paa gaden, ville jeg naturligvis ikke indrømme over for mig selv, at jeg var påvirket af spiritus; men jeg må — for at være ærlig — indrømme, at fortovet ikke var så bredt,

som det plejede at være, og at lygtepælene var lidt forsorne; de havde fundet på at tage sig en lille trippewals. Da jeg lukkede døren op til sovesalen, slog der mig en slem os i møde. Nogle af mine kammerater var gået hjem før mig, og de havde ikke kunnet beholde gildets „herligheder“ i sig, og nu måtte jeg have sand, kost og fejeskovl i gang.

Jeg havde dog ingen skade af militærtjenesten, ja, på visse områder var den mig til gavn. Jeg havde således fået tid til at udvide min åndelige horisont ret betydeligt. Jeg havde rent fagligt luret mig til mere viden ved at aflægge besøg på børstenbinderværksteder, og jeg havde aflagt besøg hos et par grosserere, der handlede med råvarer, som blev brugt i min branche. Den ene har åbenbart fattet en vis godhed for mig; thi han sagde til mig, at hvis jeg en dag selv ville etablere forretning, skulle jeg bare komme til ham, så skulle han hjælpe mig både med råd og dåd.

Mest udbytte fik jeg dog på en anden måde. Mit sociale syn blev udvidet, fik større perspektiv. Jeg, der var opvokset i et hjem, hvor tillid til andre mennesker var grundmuret, så pludselig som ved et lynglimt, at den indstilling var noget for idealistisk. Jeg blev klar over, at der fandtes i menneskene en god del trækshed, som den højere kultur og større oplysning ikke havde formået at overvinde, og det gav mig en ballast af menneskeviden, som senere i livet kom mig til stor nytte.

Svendetid

Da jeg var kommet hjem, så jeg mig om efter arbejde. Min gamle mester ville gerne have mig, og jeg tog plads hos ham. Nu viste det sig imidlertid snart, at vi ligesom var vokset fra hinanden. Jeg havde fået nye ideer, som han ikke yndede. Jeg ville have kortere arbejdstid. Jeg mente, at jeg kunne udføre lige så meget paa kortere tid, og jeg kunne bruge fritiden til at bygge videre på min teoretiske og åndelige udvikling, og dertil kom, at jeg havde fået interesse for samfundsf forhold, kort sagt, jeg havde begyndt at give mig af med politik. Jeg var derfor snart klar over, at det ikke kunne gå i længden, og jeg omgikkes med den tanke at begynde selvstændig forretning. Ved nærmere eftertanke kom jeg dog til det resultat, at jeg endnu manglede noget i min uddannelse. Jeg måtte for at kunne sikre mig det rigtige børstetræ lære at kende træet og følge dets vej, fra det blev fældet, til det skulle fyldes med børster. Jeg tog så plads hos savskærer Christensen, der dengang havde savværk, hvor nu andelsslagteriet ligger. Der lærte jeg at kende træsorterne og

vurdere disse sorters kvalitet, og på samme tid lærte jeg at bruge visse redskaber og holde dem i orden. Økonomisk var det ingen forbedring. Lønnen var kun 20 øre i timen. Jeg var der i tre år, og da jeg begyndte

Tømmerhandler Christensen og frue

at tale om, at jeg ville over til mit egentlige fag igen, sagde Christensen, at jeg kunne blive førstemand hos ham; men det ønskede jeg ikke. — Imidlertid kom min gamle mester til mig og ville have mig igen. Han tilbød mig, at jeg kunne få andel i forretningen eller få procenter, hvad jeg selv ønskede. Christensen rådede mig

fra det. Han mente ikke, jeg kunne arbejde sammen med ham, men sagde også til mig, at hvis jeg tog mod tilbudet, og det ikke kunne gå, kunne jeg komme til ham, og hvis jeg selv ønskede at starte forretning, ville han hjælpe efter evne. Jeg fik så andel i min gamle mesters forretning og tog med trøstigt mod fat. Nu skulle forretningen helst give dobbelt så meget som før, og

jeg så snart, at der trængtes til visse reformer. Der var ting, der tjentes ordentligt på; men der lavedes også ting, der nærmest gav underskud. Jeg forlangte visse ændringer, blandt andet krævede jeg, at der skulle laves kalkulationer, så vi kunne blive klare over, hvad vi skulle have for en vare for ikke at sælge den med tab. Jeg sagde også, at jeg var villig til at rejse ud for at hverve nye kunder; men netop derfor måtte vi have kalkulation; thi ellers købte folk de varer, som vi tabte på, og lod være at købe dem, som vi tjente på, og det var at arbejde den vej, som hønsene skrabte. Min gamle mester var imidlertid blevet så forbenet i sin tankegang, at han ikke kunne tænke sig anden fremgangsmåde end den, han var fortrolig med, og det voldte naturligvis, at samarbejdet blev dårligt. Jeg begyndte atter at hælde til den anskuelse, at jeg måtte begynde for mig selv; men jeg mærkede snart, at mester var bange for, at jeg skulle begynde i Skive. Man fortalte, at der var brug for en børstenbinder i Esbjerg, og mester tog med mig dertil for at se på forholdene. Jeg mente, at der egentlig var plads for en børstenbinder, men meddelte mester, at jeg ikke kunne magte det økonomisk, da jeg kun havde fået opsparet 1000 kr. Da mester hørte dette, blev han pludselig tavs, og jeg ville ikke spørge ham, om han ville hjælpe mig økonomisk, så vi rejste hjem med uforrettet sag.

Det var i senvinteren 1898, at mester og jeg var blevet enige om at skilles. Egentlig skulle det være til 1. maj; men økonomisk gjorde vi op til 1. april, dog

havde jeg ret til mit værelse i april måned. Jeg overvejede nu for alvor at begynde i Skive og begyndte at se mig om efter plads til det, og det gjorde mester så gal i hovedet, at han ikke alene så skævt til mig, men ville jage mig ud trods min ret til at blive boende.

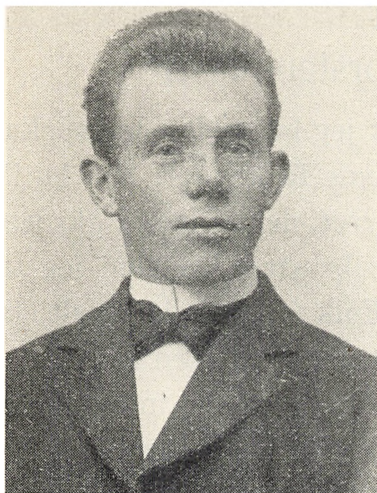
Det gjaldt om at slå sig ned på en plads, der ikke var alt for fjern fra byens centrum. Øverst i Thinggade var der trykkeri, hvor Skive Avis, byens ældste blad, blev trykket; men ved flytning blev disse lokaler ledige. Ejendommen ejedes af en protokolsekretær i Ålborg ved navn Branner; men Borch Jacobsen senior var vicevært, og ham forhandlede jeg med. Vi enedes om, at jeg skulle have de tidligere trykkerilokaler med et værelse ovenpå for en årlig leje af 150 kr. Lokalerne lå inde i gården, og jeg lod så indrette en lille butik nærmest hen mod porten, og i et hjørne af lokalet lod jeg lave et værelse til mig selv. Værelset ovenpå agtede jeg at bruge til en lærling. Nu havde jeg i hvert fald tag over hovedet og kunne begynde.

Selvstændig børstenbinder

Det var den 1. maj 1898, at jeg begyndte. Jeg spekulerede på, om jeg nu også kunne få kunder. Min butik var ikke just overdådigt udstyret, den lå inde i gården, som var brolagt med toppede brosten. Da kom jeg til at tænke paa det gamle ord: Folk følger helst trådt sti. Der var måske en idé. Jeg forhandlede med Borch Jacobsen, om jeg måtte lægge en fliserække ind gennem porten, hen til butiksdøren. Det fik jeg naturligvis lov til. Jeg satte et skilt op i porten og et andet over butiksdøren, og der kom kunder, undertiden så mange, at butikken ikke kunne rumme dem, og det varede derfor heller ikke så længe, før jeg trængte til udvidelse af lokalerne. Jeg tror nok, at min heldige start — i hvert fald for en hel del — må tilskrives, at jeg gjorde mig til princip at lave gode varer og yde kunderne en god service. Jeg havde tidligt fået den overbevisning, at det var den rigtige forretningsmoral.

En dag kom der en mand ind til mig, en particulier, der kendte mig, uden at jeg kendte ham. Han var flyttet til byen og kedede sig ved at være ledig. Han spurgte,

om han ikke kunne komme til at hjælpe hos mig, og da jeg tvivlende sagde, at han vel næppe kunne udrette noget hos mig, sagde han, at han dog kunne se efter butiksdøren, når jeg ikke var til stede, og det måtte jeg indrømme. Under samtalen mærkede han, at jeg havde

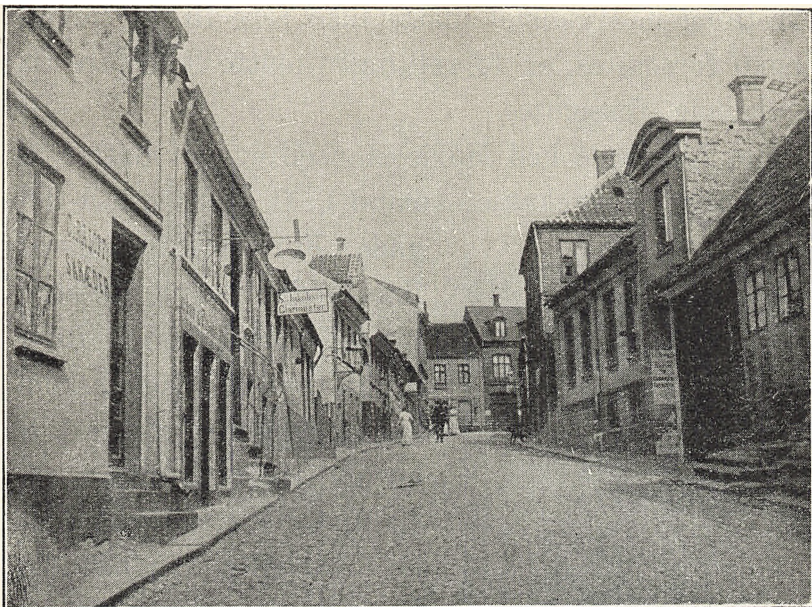
Selvstændig mester

få penge, og han tilbød at låne mig nogle. Jeg spurgte, hvordan han turde vove det uden at kende mig nøjere, hvortil han svarede, at han kendte stammen, og den var god. Jeg fik 1000 kr. af ham; men det varede ikke længe, før jeg atter var i forlegenhed; thi forretningens vækst krævede større og større anlægskapital. Jeg lånte så 2000 kroner af en slægtning. Han tilbød mig

lånet uden opfordring, og en anden slægtning tilbød mig 3000 kr. Jeg var glad for denne tillid, og det bar stadig fremover. Det kneb med at få bønderne vænnet til at komme og sælge deres hestehår til mig; men ved en lærlings hjælp lykkedes også dette. Jeg kunne i det hele taget glæde mig over, at lykken var med mig.

Efterhånden blev pladsmangelen ret følelig. Jeg henvendte mig så til viceværten, om jeg kunne købe huset, og han var straks parat til at afhænde det, og kort tid efter var huset mit. Nu havde jeg altså facade

Thinggade set nedefra. De to øverste huse, nr. 3 og 5, lå, hvor nu fabrikkens forhus ligger

til gaden, og Ole Jensen, der hidtil havde boet i forhuset, måtte flytte. Jeg gav 9200 kr. for ejendommen. Der var en 1. prioritet i Skive sparekasse på 5550 kr., og resten skaffede jeg selv til veje.

Men her må jeg indskyde noget af mere privat karakter. Jeg var blevet kendt med en ung pige, som jeg syntes meget godt om. Bekendtskabet, der blev mere og mere inderligt, førte til, at vi blev forlovede i 1897, og derved kom der noget nyt og før ukendt ind i mine tanker og overvejelser. Nu var forretningen ikke det eneste, der optog mig. Forude lå et gyldent skær, en forjættende drøm om et hjem, som hun og jeg skulle stifte, og det skulle være et ønskehjem; men der skulle samtidig være harmoni mellem hjemmet og

forretningen. Hjemmet måtte ikke føre til, at forretningen forsømtes, og forretningen måtte ikke føre til, at hjemmet forsømtes.

Min forlovede hed Marie Hansen og var datter af høker, senere sygekasseformand P. C. Hansen i Øster-

Min hustru som ung

gade. Forlovelsestiden var ikke sådan, at vi ødelagde hinandens tid med at flirte og gå tur. Tværtimod, kunne jeg sige. For mig var det en ny spore til at arbejde fremad, så vi kunne stifte et økonomisk uafhængigt hjem, og hun havde nok at gøre i sit fødehjem; thi moderen var svag, og som den ældste af børneflokken faldt det i Maries lod at træde i husmoderens sted.

Samtidig måtte hun passe butikken, når hendes far skulle bringe varer af forskellig slags omkring i byen. Hun var altså godt hængt op med arbejde, og det var jeg også. Jeg husker ikke, at vi tog os fri mere end en gang i vor forlovelsestid. Da slog vi os løs i tre dage og foretog en lille rejse til midtjylland. Men vi sås naturligvis jævnlig. Jeg kom i hendes hjem om aftenen. Men det betød ikke, at jeg kom sent hjem, så jeg ikke var frisk næste morgen. I de tider tog man fat tidlig om morgenen, og følgelig måtte man i seng om aftenen.

Mine svigerforældre P. C. Hansen og frue

Når klokken slog ti, rejste P. C. Hansen sig og trak uret, og så vidste jeg, at det var tid, jeg måtte forføje mig bort.

Denne forlovelse havde også sin andel i, at jeg ikke tog til Esbjerg; thi mine svigerforældre var kede af at få datteren så langt bort, og hun syntes ikke, at de kunne undvære hende. Vi talte om sagen, og jeg lovede at tage fat i Skive. Kunne det ikke gå, var jeg jo ung og havde mod, og så kunne jeg starte i en anden by. Min forlovede var meget sparsommelig og havde hu til at ofre sig for andre; hun stillede aldrig krav. Jeg synes — og det gør vel for resten alle nyforlovede — at jeg havde vundet det store lod i lotteriet, og fremtiden viste, at denne min opfattelse var rigtig; thi hun var en sjælden kvinde. Jeg rundede så de tretti år, og min

kæreste og jeg enedes om, at vi ville sætte bo. Det var et halvt årstid, før jeg købte ejendommen i Thinggade, og vi måtte leje en lejlighed. Vi lejede en 3 værelses lejlighed hos manufakturhandler P. G. Holm, der dengang ejede den ejendom, som sparekassen nu har. Den

Tømrer Toft Hansen

blev gjort godt i stand, og vi havde det hyggeligt og rart i vort nystiftede hjem. Vi levede meget sparsommeligt; thi det, vi sparede på vor levemåde, kunne komme forretningen til gode. Det var kun kort tid, vi boede der; thi da jeg købte ejendommen i Thinggade, ville vi selvfølgelig bo der. Holm var ikke helt tilfreds; men han var dog retsindig nok til at indrømme,

at det var det bedste for os. Jeg havde naturligvis ikke købt ejendommen for at skaffe os en lejlighed. Vi havde en, og den var vi godt tjent med. Det var forretningen, jeg måtte have mere plads til, og derfor måtte jeg lave om.

Der var kun kælder under en stue; men nu lod jeg grave kælder under det hele og lod huset undermure. Det var en selvfølge, at min far fik murerarbejdet; men da jeg vidste, at han ikke var alt for nøje, pålagde jeg ham, at han skulle være forsigtig, så intet styrtede

ned, og lave alt akkurat. Murerarbejdsmanden Peter gav jeg det samme pålæg, og samtidig sagde jeg til ham, at han skulle sørge for, at der kom cement nok i mørtelen. Min far kunne ikke helt forstå mit krav og min påpasselighed med at få det sat igennem. Han syntes åbenbart, at jeg ødslede med penge og ville have dommedagsarbejde lavet. Tømrer Toft Hansen havde påtaget sig tømrerarbejdet, og vi fik alt lavet efter ønske. I kælderen indrettede jeg butik og lager. Det gav mig betydelig mere plads; jeg kunne derefter lægge min gamle butik og mit lille, private lukaf til værkstedet, en udvidelse, som var i høj grad tiltrængt. Hele stuen tog vi i brug som privatlejlighed.

Det siger sig selv, at en sådan omlavning af huset kostede mange penge. Så vidt jeg husker, måtte jeg rykke ud med 4000 kr. Det var imidlertid ikke så let at tage så mange penge ud af forretningen, og jeg henvendte mig derfor til sparekassen med anmodning om en forhøjelse af dennes prioritet, og da jeg faktisk gennem min omlavning havde forbedret pantet i væsentlig grad, fik jeg straks lånet forhøjet.

Kundekredsen

Det håndværk, som jeg havde lært, var af en sådan art, at jeg først måtte fremstille en del færdige varer og dernæst tage fat på at hverve kunder. Jeg havde min lille butik, hvor kunderne kunne gå ind og købe mine børster; men det, der blev solgt i den, ville jeg ikke gerne nøjes med at afsætte. Jeg gik svanger med idéer om at hverve en anderledes kundekreds.

Det siger sig selv, at jeg gerne ville have Skive købmænd til kunder; men de havde før den tid fået deres børster — i hvert fald til en vis grad — fra min gamle læremester, og der er vel intet at sige til, at de ikke ville svigte ham, fordi en ung mand som jeg kom med mine varer og gerne ville have afsat. Men selv om det gik langsomt, kom jo den dag, da de forhandlede de børster og koste, som jeg lavede, et resultat, som jeg vel nok for en stor del kan tilskrive, at jeg satte alt mit snilde og alle mine evner ind på at fremstille kvalitetsvarer, der kunne konkurrere med andres varer af samme art, og som derfor blev mig en vigtig reklame. Men jeg søgte naturligvis også længere ud. Jeg besøgte oplandets køb-

mænd og brugsforeninger, som snart blev mine gode kunder, og så drog jeg til nabobyerne og deres opland, og også der viste det sig, at der var gode muligheder for afsætning af mine varer, og kundekredsen blev efterhånden så stor, at jeg ikke selv kunne komme rundt til alle, men måtte have medhjælpere, og blandt andre havde købmand Thorup det hverv at besøge en del af dem.

Det var imidlertid ikke nok at sælge mange varer; men varerne skulle være så gode, at kunderne kom igen. Varerne skulle derfor ikke alene være af en god kvalitet; men de skulle være praktiske i brug, og her var et område, hvor jeg følte, at jeg måtte lære noget mere.

De mange mejerier, der i slutningen af firserne og i halvfemserne var blevet rejst landet over, brugte mange børster, og jeg indså, at der på dette område var store afsætningsmuligheder, hvis man kunne lave praktiske og gode varer til dem. Jeg fik så den idé, at jeg måtte ud på mejerierne for at se, hvad de brugte børsterne til. Jeg besøgte så nogle mejerier og så mig godt for, og derefter funderede jeg over, hvordan jeg kunne lave gode, praktiske børster. Jeg prøvede mig frem og fandt former, som jeg mente havde de egenskaber, som man ville sætte pris på, når man arbejdede på et mejeri.

Da jeg havde fået en del varer færdige, sendte jeg dem ud til oplandets mejerier, for at de kunne prøve dem. Det viste sig, at de var glade for mine nye remedier, og de blev mine gode kunder i en sådan grad, at der udviklede sig mellem dem og mig et tillidsforhold,

som fik vor samhandel til at hvile på et sundt og solidt grundlag.

Der fandtes på dette tidspunkt kun et par grossistforretninger, der solgte børster og koste til mejerierne. Den ene havde hjemsted i Århus, den anden i Esbjerg. Her på egnen handlede man for en stor del med forretningen i Esbjerg, hvis leder og indehaver var en mand, der hed Carl Sørensen. Han havde en rejsende, der besøgte mejerierne her i egnen. Men en skønne dag, da han atter mødte frem, blev han modtaget med et: „Nej tak! Disse varer kan vi købe i bedre kvalitet og mere praktisk form i Skive.“ Carl Sørensens rejsende sendte urovarsel hjem til Esbjerg, og så begyndte denne by atter at spøge i min tilværelse. Jeg modtog nemlig et brev fra Carl Sørensen, om jeg ikke ville komme til Danmarks Chicago, da han gerne ville have en forhandling med mig.

Jeg havde en anelse om, hvad han ville, og den slog til. Han ville hjælpe mig til en forretning i Kongensgade i Esbjerg, hvor jeg så kunne fremstille mine børster. Der skulle være en vis tilknytning til hans forretning, så han skulle sælge, hvad jeg fremstillede. Jeg mente, at forslaget egentligt var godt; men jeg udbad mig dog betænkningstid. Da jeg kom hjem og tænkte nærmere efter, indså jeg dog, at jeg i første omgang ville lide et tab, da jeg ikke kunne vente at få de penge ind, som jeg ved starten havde investeret i mit foretagende i Skive. Dertil kom endvidere, at min forlovede ikke gerne så, at jeg tog mod tilbudet. Hun mente ikke, at hendes for-

Børstefabrikkens personale 1906

ældre kunne undvære hende, og dem ville hun nødigt be-
drøve. Efter grundig overvejelse sendte jeg derefter
Carl Sørensen et afslag; men jeg tilføjede, at jeg gerne
ville træde i handelsforbindelse med ham, hvis vi kunne
enes om betingelserne. Han gik ind paa idéen, og vi blev
snart enige, og jeg tror nok, jeg tør sige, at vi begge
havde både fordel og fornøjelse af vor forbindelse.

Så dukkede der noget nyt op. De danske mejerier
havde efterhånden fået den opfattelse, at de ved at
slutte sig sammen om indkøb ville opnå de bedste resul-
tater både prismæssigt og kvalitetsmæssigt, og „De
danske Mejeriers Fællesindkøb“ blev startet, og som le-
der af dette foretagende antog man Carl Sørensen i Es-
bjerg, der derefter solgte sin forretning til en mand ved
navn H. B. Jensen, som straks trådte i handelsforbin-
delse med mig.

Da Carl Sørensen havde taget direktørstolen i be-
siddelse, bad han mig give tilbud på levering af børster
til „De danske Mejeriers Fællesindkøb“. Tilbudet blev
accepteret, og jeg vedblev altså også at handle med Carl
Sørensen. Men da der var gået nogen tid, bad han mig,
om vi ikke kunne slutte overenskomst, så jeg kun leve-
rede til „Mejeriernes Fællesindkøb“ og ikke til de en-
kelte mejerier. Også dette enedes vi om, idet jeg dog
forbeholdt mig i omegnen at levere direkte til de meje-
rier, der under starten havde givet mig et godt skub
fremad ved straks at købe mine varer.

Selv om jeg må indrømme, at der i førstningen var
visse uoverensstemmelser, visse gnidninger, blev sam-

handelen dog større og større, og efterhånden udviklede der sig et tillidsforhold mellem os, et forhold, som jeg mener er det eneste bærende i al sund forretningsforbindelse, og jeg gjorde også mit yderste for at levere den fineste kvalitetsvare i de mest hensigtsmæssige former; men jeg høstede altså også løn for min stræben både igennem større og større omsætning og igennem den store tillid, der efterhånden blev vist mig.

Jeg har allerede tidligere nævnt, hvordan jeg havde fået forbindelse med købmændene og brugsforeningerne i oplandet, og efterhånden søgte jeg længere og længere ud. Jeg havde således fået en udmærket samhandel med købmændene og brugsforeningerne langs Jyllands vestkyst, og jeg havde naturligvis også hørt om „Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger“, men kendte ikke meget til denne sammenslutning. En dag slog det imidlertid ned i mig, at jeg måtte se at blive leverandør til denne indkøbsforening, og jeg besluttede at gøre et forsøg.

Chefdirektøren for „Fællesforeningen“ hed Hans Christian Nielsen og stammede fra Rødding. Han var i familie med Søren Møller, som jeg havde været hos i mine unge dage, og derfor kendte jeg ham lidt personligt. Jeg vovede mig altså ind at hilse på ham, og han tog meget venligt imod mig. Da jeg fremkom med mit egentlige ærinde, om jeg ikke kunne få nogle ordrer fra den institution, som han stod i spidsen for, meddelte han mig, at dette sorterede under direktøren for isenkramafdelingen, og ham måtte jeg hellere besøge; men

nu skulle han meddele ham, at jeg kom. Jeg gik så ind til den nævnte direktør, der tog meget velvilligt imod mig og gav mig i første omgang en ordre på 40 dusin koste, og denne ordre blev efterfulgt af både flere og større ordrer.

Selv om der naturligvis også på dette felt var visse gnidninger at overvinde, blev det efterhånden til en stor og god forbindelse, der kom til at hvile på gensidig tillid, og jeg havde både fordel og fornøjelse af samhandelen med „Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger“.

„Fællesforeningen“ ville gerne have eget navn på varerne, og på et vist tidspunkt blev jeg kaldt til en forhandling, hvor man foreslog mig, at mit navn skulle slettes på varerne og erstattes med foreningens. Det var jeg imidlertid imod. Jeg havde leveret sådanne varer, at jeg var stolt af at have mit navn stående på dem, og at direktøren var af den mening, at det var gode kvalitetsvarer, derom vidnede jo hans forslag. Men jeg strittede altså imod, og til sidst resignerede direktøren, og alt blev ved det gamle, uden at der gik skår i mine leverancer.

Da vi havde den første verdenskrig bag os, og min ældste søn, Carl Vilhelm, var kommet med i forretningen, blev vi en dag ved et besøg hos direktøren stillet over for det spørgsmål, om vi kunne sige ham, hvor de kunne købe en børstefabrik, da han mente, at „Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger“ burde have sin egen fabrik inden for denne branche. Det varede

ikke længe, inden vi forhandlede om, at de skulle overtage min fabrik; men vi måtte naturligvis have tid til at overveje, hvilke betingelser vi ville afstå vor virksomhed på. Vi rejste hjem og gennemtænkte sagen, formede vore betingelser og sendte dem til direktøren, der så forhandlede sagen med ledelsen; men resultatet blev dog, at de meddelte os, at de for tiden havde så mange udvidelser for, at de måtte renoncere på vort tilbud, men naturligvis holdt fast ved os som leverandør, og således gik det så i min tid, og således går det også nu, da mine sønner er blevet indehavere af forretningen.

Vi var ikke alene blevet leverandør til „Fællesforeningen“; men vi havde knyttet venskab med en del lederne, og det gode forhold er som sagt blevet fortsat; og det kan ikke nægtes, at jeg glæder mig, når en af mine sønner kommer med en hilsen fra en af dem, som jeg gennem handelsforbindelse havde knyttet venskab med, da jeg var indehaver af fabrikken.

Det siger sig selv, at det efterhånden blev mindre nødvendigt med at rejse ud til kunderne. De sendte selv deres ordre, og det er en udvikling, som er fuldbyrdet endnu mere under mine sønner.

Mens jeg nu fortæller om kunderne, skal jeg lige nævne, at vi også en tid drev en slags grossistvirksomhed eller importvirksomhed, hvad man nu vil kalde det. Vi købte træ hjem og forarbejdede det til færdige børstetræer, som vi så solgte til de forskellige firmaer her i landet, der fremstillede børster. Ligeledes købte vi forskellige råvarer, piassava, fiber m. fl., hjem fra udlan-

det og solgte dem videre til firmaer, der på børstefremstillingens område var vore konkurrenter; men denne side af virksomheden er for længst likvideret, og mine sønner, der nu driver virksomheden, er fuldt og helt gået over til fabrikation af de forskellige slags børster og koste.

Videre horisont

Jeg havde efterhånden fået ret godt fat, som man siger her i Jylland. Man erkendte, at jeg leverede gode varer, at jeg kunne konkurrere prismæssigt, og at aftaler og leveringstider blev punktligt overholdt. Jeg kunne altså på en vis måde være tilfreds og var det også; men der var dog en lille orm, der gnavede i mit sind. Jeg var for det første klar over, at de råstoffer, som jeg brugte, og som jeg købte fra de forskellige firmaer, havde skiftet ejer for tidt, før de nåede frem til mit værksted. Det er noget, som en håndværker eller fabrikant må tage sig i vare for; thi hver midlertidig ejer skal leve, og for at leve må man tjene penge; men pengene skal naturligvis tjenes på de varer, som går gennem forretningen, og følgelig stiger råstofferne i pris i samme forhold, som mellemstationerne mellem producent og håndværker eller fabrikant stiger i tal. Er man vågen, må man altså se at få antallet af mellemlid så lille som muligt; det giver den laveste indkøbspris for råstofferne og derigennem de bedste muligheder for at konkurrere. Den lige vej — uden mellemlidinger —

fra producent og til forbruger er altså det ideelle, og selv om det i de fleste tilfælde er ugørligt, så ved jeg af erfaring, at meget kan gøres på dette område.

Men der er et andet forhold, man også må have sin opmærksomhed henvendt på, og det er fremstillingsomkostningerne, og de skal som indkøbspriserne for råstofferne inkludereres i færdigvarens pris, og det er dens højde, der afgør, om man er konkurrencedygtig. Såfremt der er rigeligt med færdigvarer, må man derfor have et vågent øje med sine værkstedsudgifter. Nu er disse udgifter på i hvert fald et bestemt område ens for konkurrerende værksteder, der laver samme slags færdigvarer. Arbejdslønnen er nemlig ens. Liberalismens lære, at også arbejdslønnen skulle fremgå ved konkurrence, altså efterspørgsel og tilbud, er jo et længst forladt stade. Det, man skal have opmærksomheden henvendt på, er altså de andre værkstedsudgifter: husleje, drivkraft, praktisk indretning m. m. Man skal kort og godt formindske tomgangen.

Penge skal der til

Når man har stået sin lære igennem og fået startet egen forretning, er man naturligvis glad ved at få kunder, og man vil gerne have mange kunder. Men er man ikke velhaver fra starten af, opdager man snart, at der skal penge til. Man må have et lager af færdige varer; men for at få det, må man indkøbe råvarer, betale arbejds løn m. m. Det vil i virkeligheden sige, at jo flere kunder man har, jo flere penge må man have til rådighed. Dette fik jeg også at mærke under mit virke.

Som allerede nævnt startede jeg med 1000 kr., og den sum forslog ikke meget, da jeg fik større omsætning. Gode venner og slægtninge hjalp mig med mindre lån; men det forslog ikke, da forretningen fik mere omfang. Jeg grundede på, hvad jeg skulle gøre, og efter moden overvejelse var jeg kommet til det resultat, at jeg måtte have en bankkredit. En skønne dag vovede jeg mig så ind i Salling Bank. Jeg kendte direktøren, kancelliråd Alstrup, af udseende; men ellers ikke. Det viste sig imidlertid, at han kendte mig — på en vis måde da. Han lod mig vide, at jeg var lovlig fri til at kritisere

byens forhold og de vise fædre, der ordnede byens anliggender, og en sådan mand kunne ingen kassekredit få hos ham eller rettere sagt i den bank, hvor han stod for styret.

En af mine venner sagde til mig, at jeg var kommet på en forkert tid; thi om formiddagen var han ikke let at forhandle med. Jeg gik dog ikke til ham tiere, men gik i stedet for ind i Skive Bank. Der blev jeg vel modtaget og fik en kredit, som jeg altid søgte at holde så langt nede som muligt.

Så kom ulykken imidlertid over mig; i 1918 brændte fabrikken. Det var ikke alene et hårdt slag for mig; men jeg led et betydeligt tab; thi jeg havde en meget gammel brandforsikring, der var alt for lav. Forsikringssummen forsløg ikke ret langt, og tilmed skulle jeg miste 10 pct., hvis jeg ikke byggede op igen, og det tænkte jeg virkelig alvorligt på; thi jeg overvejede at flytte til Århus. Denne by havde mange fordele for en fabrik som min. Det var lettere at indføre råstoffer fra udlandet, og det var et mere centralt sted end Skive, når de færdige varer skulle sendes ud over landet.

Mine overvejelser endte dog med, at jeg besluttede at blive i Skive. Jeg gik så til Skive Bank og bad om en kredit på 70,000 kr., og den fik jeg, og så gik jeg trøstigt i gang med at opføre en ny fabrik. Men her havde jeg forregnet mig; thi priserne var opadgående, og da jeg var færdig med at bygge, var min kredit løbet op til 120,000 kr.

Det var en svær tid. Jeg havde meget at gøre med at

Stående fra venstre : J. Christensen, L. Laursen, L. Jensen, Dick, H. Hansen, Jens Laursen, R. Sørensen
Siddende : P. Christensen, H. Jensen, Thomsen og Christensen

få den nye fabrik opført, og for at holde virksomheden i gang måtte jeg leje midlertidige lokaler omkring i byen, så jeg løb rundt som en jaget hjort hele dagen igennem.

Mine medhjælpere voldte mig også vanskeligheder. Den første verdenskrig var hørt op; vi kunne atter få de rigtige råstoffer ude fra den vide verden, og der var god efterspørgsel efter færdigvarer; men der var mangel på kvalificeret arbejdskraft. Jeg måtte tage folk ind, som ikke forstod, hvad de skulle lave, og når jeg med møje og besvær havde fået dem lært lidt, stak de af. Men trods genvordighederne havde jeg en god tid. Der var mange leverancer, og jeg kom ret snart ud over tabet, som jeg led ved branden.

Min ældste søn var dengang vokset til. Han havde været på skole i Århus og var nu min gode hjælper. Så kom der pludselig en anden fare. Jeg vidste ikke noget om Skive banks vanskeligheder; men jeg fik et brev, at jeg måtte nedbringe min kredit. Da jeg var blevet varskoet et par gange, gik jeg ind i banken for at få en nærmere forklaring; men den var så ulden, at jeg følte mig utryg. Det slog ned i mig, at jeg måske endog kunne blive nægtet penge til arbejdslønninger, eller jeg kunne blive nægtet at få en check noteret, når jeg skulle betale varer. På denne måde turde jeg ikke køre videre. Min søn og jeg drøftede sagen meget indgående, og vi blev enige om, at vi ville henvende os til „Handelsbanken“s afdeling i Viborg. Vi realiserede tanken, og det førte til, at vi fik en kassekredit der, og vi meddelte så

Skive Bank, at den ville få vor kredit indfriet. Det var ikke det, banken var allermest glad for; men vi havde taget vor beslutning, og den holdt vi fast ved, og det har vi ikke haft grund til at fortryde.

Da fabrikken brændte i 1918, gik det ikke ud over bebyggelsen ud til Thinggade, og da den ikke var blevet luernes bytte, lod jeg den stå og fornyede den ikke; men efterhånden blev mine sønner og jeg — efter at de var blevet mine medhjælpere — enige om, at forbygningen var lidet præsentabel, og at vi egentlig gerne ville rive den ned og opføre en ny; men facaden mod gaden var lovlig kort til at lade opføre en nybygning. Så traf det sig imidlertid så heldigt, at naboejendommen, nr. 3, blev til salg; vi ejede nr. 5. Vi købte den, og da det var en ret gammel ejendom ligesom vor egen, enedes vi om, at begge huse skulle nedrives, og derefter skulle der opføres en præsentabel ejendom ud mod gaden. Det var i årene 1929—30. Arbejdet blev overladt til arkitekt Toft-Hansen, der efter at have været en tid hos arkitekt Lind havde nedsat sig som selvstændig arkitekt og blandt andet ved opførelsen af Topps konditori på hjørnet af Torvegade og Østergade havde vist, at han magtede større opgaver. Han havde været min første bydreng, og det var mig en særlig fornøjelse, at min dreng havde drevet det så vidt. Han lavede os en pæn bygning, der pyntede godt i Thinggade.

Flere gange har jeg nævnt mine sønner; men her kan fremføres lidt mere konkret om dem.

Carl Vilhelm er den ældste, og da han var kommet

ud af realskolen, spurgte jeg ham, om han kunne have lyst til at gå ind og lære at fremstille børster, og det svarede han ja til, og han kom i lære i børsteafdelingen. Da han var færdig med sin lære, kom han til Århus på handelsskole, og da han kom hjem derfra, fik jeg i ham en god hjælper. Han havde nemlig også sat sig ind i forretningen hjemme, idet han i læretiden gik fra arbejdspladsen til kontoret for at sætte sig ind i, hvad der foregik der. Efter endt uddannelse rejste han til Tyskland for at studere maskiner, det vil sige de specielle maskiner, som kunne bruges i børsteindustrien, og som ganske ung købte han et par maskiner, der bruges på fabrikken den dag i dag. Det førte til flere tysklandsture, og han satte sig ind i alle de forhold, han syntes kunne være til gavn for hans fremtidige virke.

Gunnar er syv-otte år yngre. Også ham spurgte jeg, om han ville gå i sin faders fodspor, og da han svarede bekræftende, kom han i lære i trævareafdelingen, og han fik også som min ældste søn indblik i forretningens drift. Derefter gennemgik han handelsskolen i Århus. Da han var udlært, tog han til England, hvor han i London fik plads som nordisk korrespondent i et firma, som vi stod i forbindelse med. Han så sig godt for og blev godt kendt med råstofferne og fik en udstrakt viden om råstofferne hjemstavn. Siden var han også i Tyskland for at sætte sig ind i brugen af maskiner, ligesom han også var på en penselfabrik.

Efter denne uddannelse blev mine to sønner så mine hjælpere med at drive fabrikken, og vi havde gode re-

sultater og et godt forhold. Men de nåede imidlertid snart op i den alder, da de burde være selvstændige. Jeg havde også passeret middagshøjden og var trods et godt helbred for nedadgaaende, og i 1933, da jeg blev 64 år, lod jeg så mine sønner overtage fabrikken, og de har siden drevet den som interessentskab. Men fra nytår 1949 er dette blevet omdannet til et aktieselskab; men fabrikken drives videre efter de samme retningslinier og med mine to sønner som ledere.

Jeg fratrådte altså i 1933; men det betød naturligvis ikke, at jeg afholdt mig fra at se ind på fabrikken for at holde mig á jour med tingenes gang, og det glæder mig at kunne sige, at jeg altid har været tilfreds med mine sønners ledelse af forretningen, ligesom det har glædet mig i allerhøjeste grad at bemærke det gode forhold mellem de to brødre.

Fra håndværk til industri

Da jeg åbnede min forretning 1. maj 1898, blev alle varer lavet med hånden. En virksomhed, som den jeg havde, kunne ikke have store anlæg, der skulle drives ved en dampmaskine. Skulle der laves flere varer, måtte der tages flere folk ind.

Da den elektriske motor blev mere og mere brugt som drivkraft, begyndte jeg at spekulere på, om det ikke var noget for mig. Den syntes at være ideel for en virksomhed som min; thi den kunne standses, når den ikke brugtes, og den krævede heller ikke så megen pasning. Men hvor skulle jeg få elektricitet fra. Skive havde dengang intet elektricitetsværk, at anlægge et selv syntes mig både upraktisk og for dyrt. A. G. Hansen havde lavet et privat elektricitetsværk i karéen syd for Thinggade, og jeg overvejede naturligvis for mig selv, om der ikke var en mulighed; men det var der ikke; thi byrådet ville ikke have elektriske ledninger over gaden.

I 1906—07 byggede kommunen sit elektricitetsværk, og derved blev det muligt at få elektrisk strøm. Jeg

May	$\begin{array}{r} 1322 \\ 1816 \\ \hline 3138 \end{array}$	1322
Juni	$\begin{array}{r} 5576 \\ 15698 \\ \hline 21274 \end{array}$	5576
Juli	$\begin{array}{r} 6161 \\ 14657 \\ \hline 20818 \end{array}$	6161
August	$\begin{array}{r} 3285 \\ 15149 \\ \hline 18434 \end{array}$	3285
September		90 15 75 80 90 75 20 50 66 110 30 80 65 85 90 90 975 75 10 21,05

De første måneder i tallenes tegn

begyndte så at fundere over, hvordan maskinerne skulle være, og nu kom en af min drengetids fritids-sysler mig til gode. Jeg prøvede nemlig i min ungdom at lave mekaniske apparater i træ. De duede naturligvis ikke; men de havde opøvet min evne til at tænke over mekaniske problemer. Efter at have tænkt grundigt over tingene kom jeg til det resultat, at maskiner, som jeg skulle bruge, måtte konstrueres på en sådan måde, at motoren var indbygget i maskinerne. Der

skulle selvfølgelig så en motor til hver maskine; men jeg var klar over, at det ville spare både plads og tid og udgift til kraft.

Jeg søgte forskellige firmaer; men de var ret vrangvillige, anså vistnok det, jeg havde udtænkt, som galmandsværk; men endelig fik jeg min første maskine lavet, og det viste sig, at min tanke var rigtig. Der fulgte flere efter, og mit princip blev fastholdt.

Maren Toft, første ekspeditrice

Det var noget nyt, og det vakte opsigt. Der kom folk fra andre byer for at se, hvad det var, jeg tog mig for, og selv om de var tvivlende, når de kom, var de overbeviste, når de rejste.

Jeg havde den glæde på dette område at være en af banebryderne i Danmark, og det gør jo en godt, når det viser sig, at man har tænkt rigtigt, ja tænkt så rigtigt, at andre også optager idéen.

For min egen forretning var det et mægtigt fremskridt. I den gik vi efterhånden over fra håndværk til industri. Min lille håndværkerforretning havde udviklet sig til en fabrik.

Råstoffer

De ældre af det nulevende slægtled kan huske den tid, da bonden selv bandt sine limer (koste) af revling eller lyng og pors. Nu finder det ikke sted mere, og de nævnte råstoffer bruges kun, når vi er udelukket fra andre råstoffer.

I min virketid havde jeg det princip at fremskaffe de bedst mulige råstoffer, ligegyldigt i hvilken verdensdel de måtte hentes.

Naturligvis kom danske råstoffer i første række, når det var kvalitetsvarer. Alt træ var således dansk, særlig bøg og ahorn. Som erstatning for revling og lyng til koste fik vi piassava, som hentes på oversøiske steder som Bahia i det tropiske Brasilien, øen Madagaskar, Liberia i Vestafrika og sumpene omkring Nigers delta samt Mexico. Til lettere fejekoste og støvkoste anvendes en del kokus, trævlestof fra kokusnødden. Varen er hård at slide på, og den tåler vand, hvorfor den også anvendes til sådanne ting som måtter, tovværk og løbere. Vi får den væsentligst fra en palmeart, der gror paa Ceylon.

Til erstatning for skurevisken, som vore fædres piger selv måtte lave, hvis ikke en karl, der gik paa frierfodder, trådte hjælpende til, har vi fået skurebørsten,

En plassavapalme fra Brasilien

der fremstilles af en fiberart, der kaldes Basine, og som vokser i Indien.

Da de polstrede møbler kom frem, og man fik tæpper på gulvene, måtte man have både møbel- og tæppebørster. De blev fremstillet af et stof som kaldes granille; men for disse børster er støvsugeren blevet en hård konkurrent. Også risrod, trævlerne af risplantens rødder,

blev tidligere anvendt til visse børster; men dette råstof bruges nu mindre og mindre.

Til børster af alle arter bruger man nu „børster“, d. v. s. en slags dyrehår. Der er mange arter, kvaliteter og farver, og de fås fra mange af Jordens egne.

Tilretning af kinesiske børster

Ogsaa herhjemme får vi dette råstof. Jeg vil dog benytte lejligheden til at meddele, at svinebørster ikke stammer fra det danske slagterisvin, men fra vildsvinet.

Da jeg drev forretning, forsømte jeg aldrig, hvis jeg hørte om et nyt råstof, at fremskaffe dette og prøve kvaliteten; thi „uforsøgt duer ikke“, siger den gamle talemåde.

Stort set kommer råstofferne altså fra alle verdensdele; men det er selvsagt en svaghed, hvis der udbryder krige og særlig da, når de udarter til verdenskrige; thi så stopper de kilder, „som ellers var van at rinde“, så henvises man til de råstoffer, som kan fremskaffes på stedet. Man bliver ligesom skruet tilbage i tid og kultur. Da må de gamle ellers nu forladte råstoffer

atter tages i brug; men fabrikanten gør det af nød, og han meddeler kunderne, hvordan forholdet er. Nogle af kunderne resignerer, men andre laver vrøvl, og da er det utilfredsstillende at være manden i spidsen, at have brugt alt sit snilde og al sin flid til at lave alt så godt som muligt og så få utak til løn.

Men som dag følger nat, følger lysere tider efter mørke krigstider, og det er vel til slut denne vekslende forlener ens liv og virksomhed med en kolorit, som man trods alt — især når man ser tilbage — nødtigt ville undvære; thi stadig magsvejr og medbør sløver sanserne og gør en mindre årvågen. Det farlige, det spændende skærper sanserne, stimulerer tænkeevnen, holder en vågen i livets dystløb, og det er, når alt kommer til alt, det, der giver livet indhold og mening.

Personale

Meget har jeg nu fortalt om min virksomhed fra dens start og til nu. Men der er dog lidt tilbage, som jeg nok kunne have lyst til at meddele noget om, og det er de medhjælpere, jeg har haft gennem tiderne.

Da jeg startede, var jeg ukendt med arbejdsforhold, sådan som de senere udfoldede sig. Det var netop på den tid, da både arbejdere og arbejdsgivere dannede sammenslutninger, og disse organisationer var kampgrupper.

Der blev prøvet med striker og lockouter. Der blev tabt, og der blev vundet, og hvergang de skarpkantede organisationer stødte sammen, slog de gnister. Også jeg havde naturligvis uoverensstemmelser, der til tider let blev ordnet herhjemme, men også undertiden måtte foretages på et større forum. Som tiden gik, blev forhandlingsformerne og fremgangsmåderne dog sådan, at man oftest kunne tale sig til rette, selv om det til tider var med trusel om strike eller lockout som baggrund.

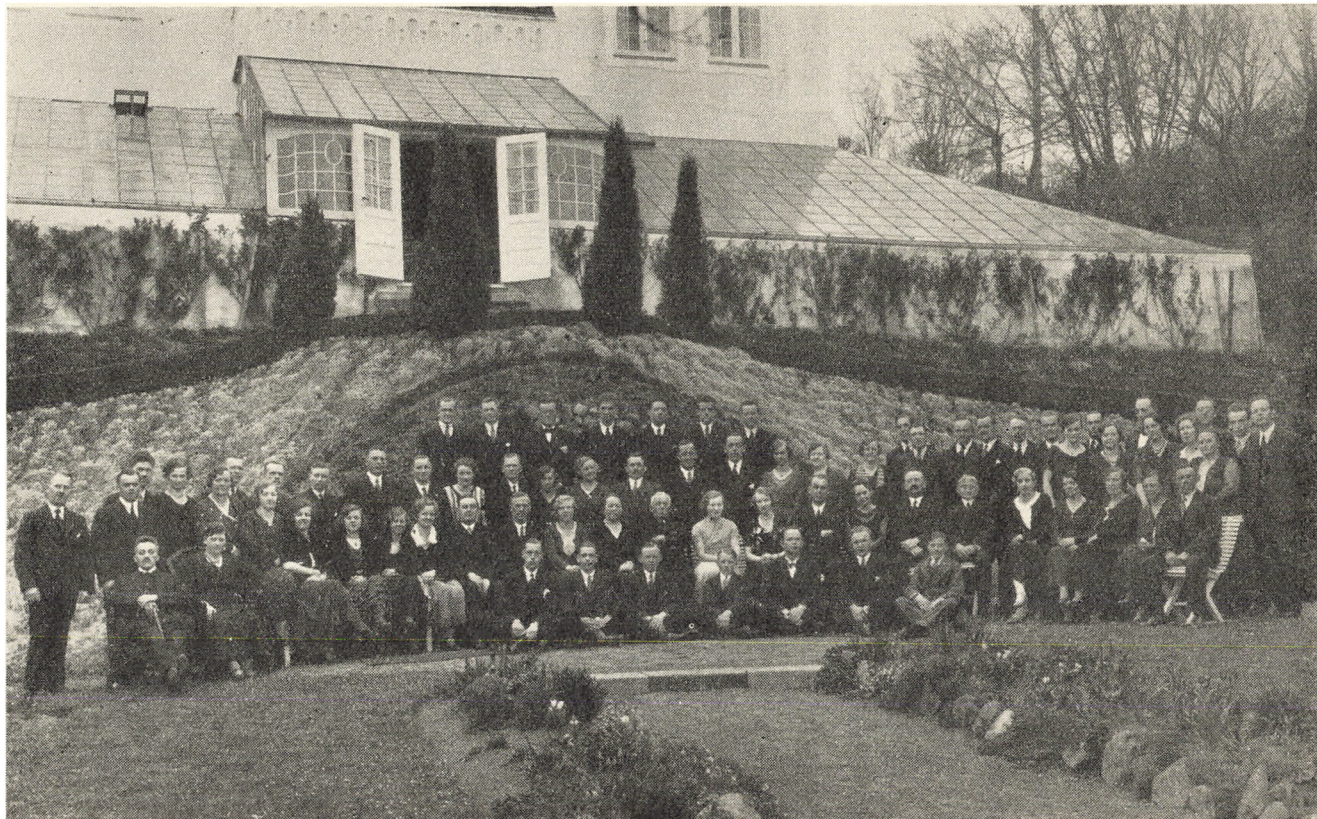
Denne fremgangsmåde, der dog til dels stiller arbejder og arbejdsgiver i en slags kampstilling over for

hinanden, har aldrig huet mig. Mit ideal var, at arbejdere og arbejdsgiver i samme virksomhed burde hjælpe hinanden til at få det bedst mulige udbytte, der naturligvis ikke alene skulle gå i arbejdsgiverens lomme, men delvis bruges til at skabe bedre arbejdsforhold som lyse og luftige lokaler, gode maskiner og værktøj, men også delvis til udbytte, så arbejderen følte, at han var med i bedriften, at hans indsats også var en indsats for ham selv. Det har altid været min anskuelse, at der måtte skaffes sådanne former, at der kunne gro arbejdsglæde deraf. Arbejderen må ikke blive et redskab som en maskine eller en tankeløs som en slave, der skal have piskan over nakken for at bestille noget. Han må som alle andre være et frit villende væsen, et menneske, der ikke alene har krop, men også sjæl. Han må derfor ikke holdes uvidende om, hvilke ordrer man får, og til hvilke tider de skal være færdige. Holdes han vidende om sådanne forhold, føler han, at han er med, at han har ansvar. Han skal føle, at laver han sit arbejde godt, virker det fremmende, laver han det dårligt, virker det hemmende, og han må være klar over, at både det fremmende og hemmende berører ham selv.

Det store ideal er, at arbejdsgivere og arbejdere kan leve sammen som venner, kan tage del i hinandens glæder og sorger, kort sagt, at de kan være mennesker sammen, der i fælles virke er fundet frem til at glædes ved arbejdet.

Men for at glædes ved arbejdet skal man have trygge kår. Man må ikke starte sit hjem på intet; thi

Ved „Solskrænten“ 1. maj 1933, da jeg havde 35 års forretningsjubilæum, hvorefter Carl Vilhelm og Gunnar overtog fabrikken

når krybben er tom, bides hestene, og når en arbejder ikke kan skaffe det nødvendige til et jævnt hjems oprettholdelse, går hjemmet i stykker, eller der er fare for, at den del af mennesket, som ikke lever af brød alene, dør bort, og så er der kun krop tilbage.

I min virketid havde jeg mange dygtige og rigtigt indstillede medhjælpere, som det var mig en glæde at møde på enhver plads, og som jeg satte pris på at kigge ind hos nu og da.

For mig stod det sådan, at en god start var det væsentlige. Jeg gav derfor de unge, der var blevet udlært, en sparekassebog med et lille beløb, som ikke kunne hæves, før de var 25 år gamle, og det var naturligvis min tanke, at de selv skulle lægge lidt til, og det var der mange, der gjorde.

Jeg har ikke villet undlade at indskyde dette lille intermezzo for at gøre klart, at jeg sætter det rent menneskelige højt, og at jeg har haft mange medhjælpere, der har delt arbejdets glæde med mig, og som jeg stadig mindes med glæde.

Skive

Min første drengetid og min læretid har jeg levet i Skive, ligesom det var i denne by, at jeg fik mit manddomsvirke. Men det Skive, som jeg voksede op i, og hvori jeg startede og drev min virksomhed, var vidt forskelligt fra det Skive, vi går rundt i i dag.

Flere ting, som i dag foretages af et eller andet kommunalt væsen, blev dengang gennemført ved gensidig hjælp, en slags borgerligt ombud. Det var først og fremmest tilfældet med det, som vi kalder brandvæsen, altså foranstaltninger til at hemme og slukke ildsvåder.

Skive havde tidligere lidt meget under ildebrande, og derfor var de foranstaltninger, der skulle hemme og hindre, organiseret på den bedst mulige måde. Man havde ikke mindre en tre sprøjter af forskellig størrelse, og mandskabet blev fordelt til disse tre sprøjter, så den store sprøjte fik det kraftigste og mest trænede mandskab, den lille det svageste, dem, der til daglig sad på kontorer eller tog sig andet for, der havde til følge, at de var lidet bevednt, når der rigtigt skulle tages fat med næverne; for selv om de nok kunne tage

tag, var de lidet udholdende. Jeg havde min plads ved den mindste sprøjte. En del af mandskabet var udpeget til at bringe vand til sprøjterne. Det gik for sig dels i brandspande af læder, dels i vandtønder. Der fandtes intet vandværk, og med spande hentede man vand fra de nærmeste brønde; men det blev ikke til meget; for når de kom hen til sprøjterne, var det meste af vandet skvulpet af under gangen, og hvad forslog et par spande vand i en sprøjte. Så var det bedre med tønderne; de blev fragtet af vognmændene, og de hentede vand fra åen. Når vandet kom, blev der sprøjtet af alle kræfter; men det varede ikke længe, før sprøjten atter var tom, og så blussede ilden op på ny. Det var da også sådan, at havde den røde hane fået fat i en ejendom, brændte den ned, og brandvæsenet måtte derfor som regel nøjes med at anstrænge sig for at hindre ilden i at brede sig til andre ejendomme.

Når der opstod brand, måtte trommeslageren ud, hvad enten det var nat eller dag, og så mødte brandmandskabet på det sted, hvor de skulle møde; men også den øvrige del af byens indbyggere rykkede ud; for de betragtede nærmest en ildebrand som en folkeforlystelse. Man var naturligvis dengang som nu klar over, at uden mad og drikke dur helten ikke, og derfor blev den nærmeste restaurant straks åbnet, selv om det var på den tid, da en sådan forretning efter lov og forordning skulle holdes lukket. Der kunne brandmandskabet så liste hen at få lidt at styrke sig på, og der kunne tilskuerne få en kaffepunch til at varme lidt i kroppen,

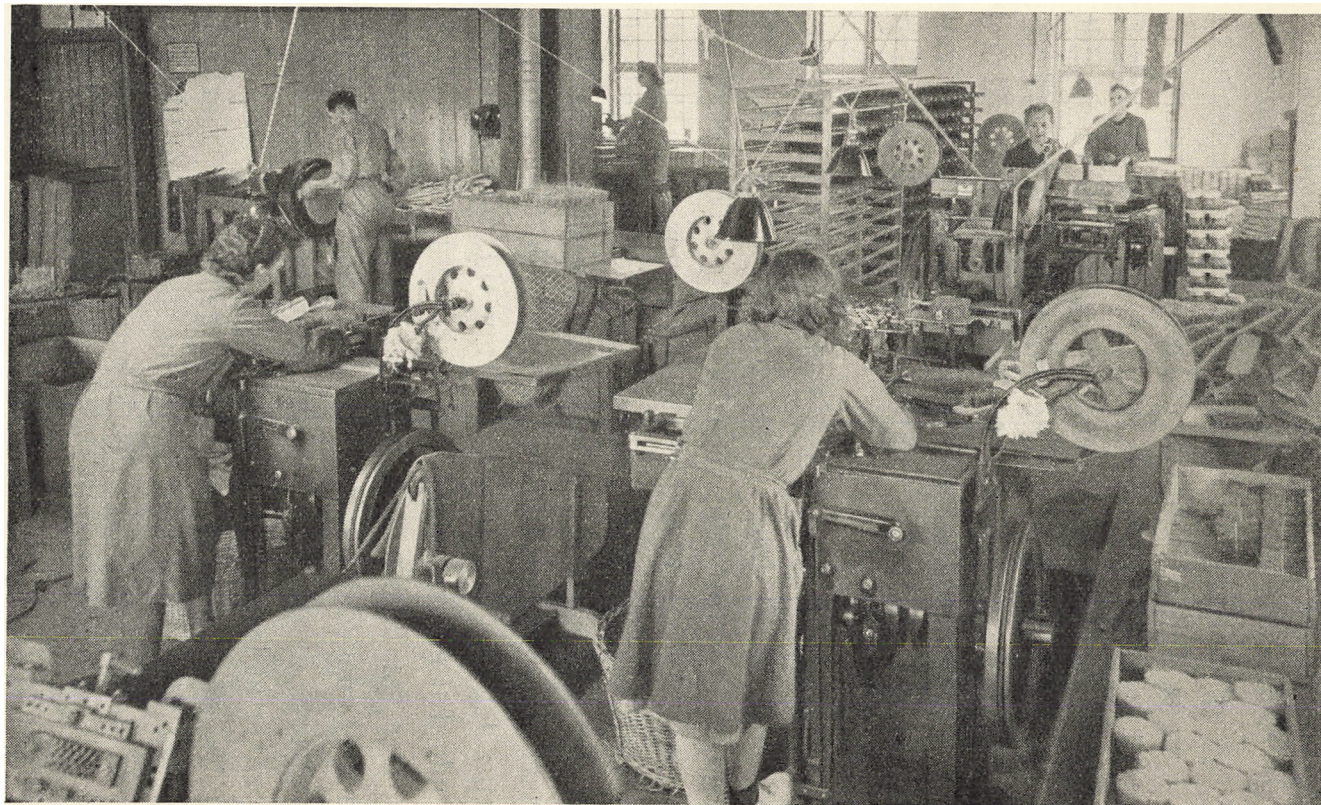
når den kolde natteluft bed for stærkt. — Mest fornøjelse havde tilskuerne, når en mølle brændte; for det var et stolt syn at se vingerne dreje, når flammerne slikkede omkring dem. Vi havde dengang tre møller. Det var vestre mølle eller Skive mølle, som var bygget i 1827 af den store skivematador møller Ring. Den var altså bygget i privilegiernes tid og var bestemt til at male for omegnens beboere, der selv bragte kornet til møllen; men da privilegierne blev ophævet, og man begyndte at handle mere med korn, blev der oprettet såkaldte handelsmøller, og af dem fik Skive to, nemlig Gammelgårds mølle og østre mølle. En skønne dag brændte en af disse møller, og den blev bygget op og moderniseret med nye maskiner og remedier; men det var, som om det smittede; thi så brændte også de to andre møller. Nu er der kun Gammelgårds mølle tilbage. De mange brande førte imidlertid til, at brandvæsenet blev omorganiseret, og da der så blev anlagt vandværk, kunne sprøjterne få vand nok, og dette i forbindelse med bedre byggeskik og bedre byggematerialer førte så til, at det efterhånden er en stor sjældenhed, at en bygning brænder.

Selv om Skive i min første levetid var en lille by, skulle der naturligvis holdes orden, og vi havde derfor visse ordenshåndhævere. Om natten vandrede vægterne rundt i byens gader. De havde en morgenstjerne i hånden og var iført deres vægterkapper, der skulle skærme dem mod nattekulden. Når kirkeuret og rådhusuret slog, istemte de et vers af vægtersangen, så de

af byens borgere, der hørte det, kunne holde sig a jour med, hvordan natten skred frem. Også en borgerbevæbning var byen velsignet med. Jeg husker fra min første tid, hvordan skomager Alstrup, der dengang var chef, drog ud til Glattrup med mandskabet for at holde øvelse. Jeg var aldrig medlem af borgervæbningen, men af en senere korporation, som blev kaldt ordenskorpsset. Dette havde urmager Sofus Petersen til chef og Spillerberg, der til sidst havde en fiskehandel og et røgeri i Nørregade, som næstkommanderende. Også dette korps drog ud til Glattrup for at holde øvelse.

Da vi i slutningen af firserne og begyndelsen af halvfemserne havde gendarmer, blev Skive naturligvis belempret med nogle stykker. Jeg husker, at de, når de ikke havde andet at tage sig for, holdt øvelse på hestemarkedspladsen, hvor nu Skive kirke ligger i et særdeles smukt anlæg.

Folk følte, at gendarmeriet var en trusel mod både deres folkelige og politiske rettigheder, og derfor var gendarmerne naturligvis ilde set. Altid var der gnidninger mellem dem og den stedlige befolkning. Ungdommen, der altid har lyst til at lave sjov i gaden, følte, at over for gendarmerne var der frit slag; for her havde den byens ældre og besindigere borgere bag sig, i hvert fald den allerstørste del. Gendarmeriet var kommet til verden for at støtte Estrup og hans medhjælpere i kampen mod venstres krav om folketingsparlamentarisme, så at selve oprettelsen af korpsset var imod det store flertal af befolkningen; dertil kom så,

Interiør fra fabrikk

at gendarmerne for den største dels vedkommende var unge mennesker, der endnu ikke havde løbet hornene af sig, og som havde for liden erfaring og omtanke til at omgås folk. De havde engang imellem vel megen lyst til at vise deres magt, til at føle, at de var noget, og dette gjorde, at gendarmeriet overalt stod i spændt forhold til den befolkning, der måtte hade disse ordenshåndhævere, som den anså for frihedens undertrykkere, og der gik et lettelsens suk igennem landet, da halvfemsernes politiske forlig bragte dette ildesete korps til at forsvinde.

Altid var der rivninger mellem gendarmen og befolkning. Bedst husker jeg en nytårsaften. Alle nytårsløjer var forbudt; men det førte til det modsatte resultat. De unge samlede halm sammen på torvet, hvori de kastede tændte kinesere, så det hele fattede af. Gendarmerne havde travlt. De arresterede i massevis; snart var arresten fuld, og så måtte de tage hotellet i brug. Jeg kan ikke tænke på denne tid, uden at jeg må sande den gamle talemåde: tryk avler modtryk.

Der var ikke meget politi dengang. Det kom først senere; men det almindelige politi ser folket på som hjælpere, og derfor har det som regel meget lettere opgaver at løse end gendarmeriet.

En afveksling i byens daglige liv var markedsdagene. På disse kom bønderne kørende ind til byen, hvor de tog ind hos den købmand, de handlede hos. Vognen havde de fuld af varer, som de vilde sælge til købmanden, og til krambodssvenden leverede de en

seddel på varer, som de skulle have med hjem. I købmændenes bønderstuer indtog de deres medbragte klemmer, hvortil købmanden gav kaffe og naturligvis også brændevin, så de kunne få en kaffepunch. I bænkekrogen stod tobakstønden til fri afbenyttelse, så det næsten så ud, som en købmandshandel var en hel giveforretning; men naturligvis betalte bønderne for traktementet gennem de priser, de fik for deres medbragte varer, og de priser, de måtte betale for de varer, de skulle have med hjem. Bønderne skulle i løbet af sådan en markedsdag ikke alene hen på markedspladsen for at se på handelen og gøglet; men de skulle også rundt til andre forretninger og måske besøge slægtninge, og bønderne var på sådanne dage i høj grad med til at præge gadelivet i byen.

Naturligvis havde byen i min ungdomstid også en slags forlystelsesliv. De forskellige foreninger og sammenslutninger lavede hver for sig underholdning for medlemmerne. Skoven hørte dengang til Krabbesholm. Der var en slags udskænkingssted; men ikke alle kunne få adgang; thi for at opnå dette måtte man have råd til at betale den afgift, det kostede at få en nøgle. Men de, der ikke havde adgang der, havde sammenlutninger, der på anden måde sørgede for lidt underholdning. Om sommeren slog folk sig sammen og lavede udflugter. Naturligvis ikke sådan som nu, hvor en udflugt til nabolandene næsten hører til dagens orden. Skivingerne var i firserne og halvfemserne ikke nær så fordringsfulde. Et par familjer kunne slå sig sam-

men om en tur. De lejede en vognmand, der i en charabanc kørte selskabet til et af omegnens udflugtssteder. Man tog dengang til Eskjær skov, Flyndersø, Sevel kro eller Hagebro, og man havde madkurve med, og de, der gerne skulle have en opstrammer, havde selv brændevin med; men man morede sig udmærket på sådanne ture.

Til byens forlystelseliv bidrog også de omrejsende teaterselskaber, der nu og da gæstede byen, men desuden byens dilettanter, der ofte og gerne bidrog til at underholde og især, når der skulle skaffes lidt penge til et eller andet formål.

En rigtig festdag var det, når en minister gæstede byen; thi så blev der lavet flagallé fra banegården og op over Østerbro, og alt, hvad der kunne krybe og gå, var på benene for at se det sjældne skue, at en minister i sin prangende uniform kom gennem gaderne.

Også valgdagene satte en vis kolorit på byen. Der var rejst talerstol på torvet, hvorfra kandidaterne og de talende stillere fortalte den undrende forsamling, hvad de ville gøre for landet som helhed og især for den kreds, hvori de søgte valg. Efter afstemningen fordelte vælgerne sig på de forskellige beværetninger, til stemmerne var talt op, og resultatet blev offentliggjort. Nu jeg taler om valg, kan jeg ikke tilbageholde en ytring om, at man dengang kunne spore en vis sammenhæng mellem pengepungen og den politiske placering. Jeg har da også selv været ude for, at man, da jeg var blevet selvstændig og arbejdede mig fremad, ikke

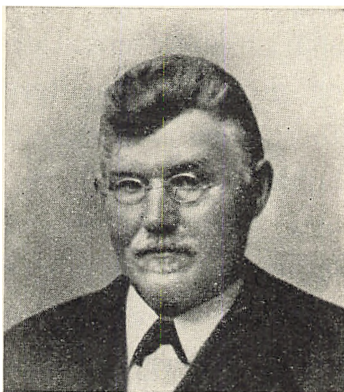
kunne forstå mit politiske stude. — Skive var dengang en lille by, og de trange tider for landbruget virkede ikke fremmende på byens vækst. Der blev bygget et hus nu og da; men da konjunkturerne vendte i halvfemserne, blev dette anderledes, og den, der som jeg har fulgt byens vækst i $\frac{3}{4}$ hundrede år, må undres ved at se Skive af i dag og så tænke på, hvad byen var, da vi første gang, gående ved mors eller fars hånd, så de lave huse og de smalle gader, brolagt med toppede brosten, hvis der da overhovedet var nogen brolægning, og hvor ville nutidsmennesker undre sig, hvis de rigtig kunne sætte sig ind i, hvordan der var i det Skive, som jeg kalder det gamle. Men lyspunkter var der også i det. Jeg husker et år, da byens højeste skatteyder var ansat til en indkomst af 4000 kr. Nu er det nærmest en småmand, der nøjes med at betale 4000 kr. i skat. Ak, ja, tiderne ændres, og vi ændres med dem; men ser vi på skatterne, går alt ikke til den gode side.

Uden for mit eget område

Min virksomhed gav mig nok at bestille. I arbejdstiden måtte jeg være til stede for at lægge alt til rette, og når personalet gik hjem, måtte jeg sidde på kontoret og tage mig af min virksomheds trivsel udadtil. Så skulle jeg tænke på alt, hvad der skulle gøres både for at få råstoffer til at lave færdigvarer af og få de færdige koste og børster afsat, ligesom jeg tidt måtte både kalkulere priser og spekulere på, hvordan jeg skulle skaffe likvide penge til at få det hele til at gå rundt.

Efter denne lille indledning kan det ikke undre nogen, når jeg fortæller, at jeg så meget som muligt holdt mig borte fra de hverv, som de fleste borgere må påtage sig i nogle år af deres levetid. Helt kom jeg dog ikke udenom. Jeg var engang til ligningskommissionen blevet valgt som suppleant for daværende kærner Grønning, og da han så døde, måtte jeg gå i arbejde. Det var kun kort tid. Hovedligningen var lagt; men jeg var med til tillægsligningerne. Det var ikke så let at sidde i ligningskommissionen dengang som nu. Vi havde ingen skatteinspektør og intet personale til at gøre

arbejdet. Vi havde heller intet folkeregister. Enhver kunne komme og bosætte sig i byen, uden at det kom til vor kundskab. Derfor havde vi i ligningskommissionen delt byen i lige så mange rodedistrikter, som vi var medlemmer, og vi måtte så ud for at finde ud af, hvilke nye borgere der var kommet til byen. Værst var det at finde unge, ugifte mænd. Folk vilde nemlig godt leje værelser ud, men ikke så gerne opgive, hvem der boede i dem; thi blev de unge lagt i skat, rejste de et andet sted hen. Nu er den slags legen kispus med skattemyndighederne næsten umuliggjort; thi nu passes der på os, som var vi soldater. Nå, min tid i ligningskommissionen blev kun kort. Da vi nåede frem til nytår, var der nyvalg, og jeg klarede frisag; fordi jeg dårligt kunne høre under forhandlingerne. Jeg har kun gode minder fra den korte tid, jeg sad i kommissionen, og jeg lærte mænd at kende, der var godt inde i arbejdet. Dette gælder for eksempel en mand som tømrer Eriksen.

E. K. Eriksen

Der var dog et område til, hvor jeg måtte gøre hovtjeneste en kort tid. Der skulle nedsættes et udvalg, som skulle holde lidt styr på de arbejdsledige. Udvalget skulle have dommeren som formand, og så skulle der være en kontorleder. Denne stilling blev konstruktør

P. Thomsen forlenet med, og så var der endelig nogle få valgte medlemmer, og deriblandt var jeg. Så vidt jeg husker var der ikke meget at bestille; men møder holdt vi dog af og til. De blev holdt hos P. Thomsen, og når de løbende sager var behandlet, hvad som allerede nævnt ikke tog lang tid, kom vi til den næste sag på dagsordenen, og det var kaffen. Madam brun løste jo snart talebåndene. Der blev snakket og fortalt historier, og der blev diskuteret, mest politik; thi da vi var af forskellige politiske anskuelser, var der altid stof til at holde forhandlingerne i live, til vi sluttede møderne og atter forføjede os til vore hjemlige enemærker. Det var imidlertid et udvalg, der ikke opretholdtes ret længe. Kontoret blev nedlagt, og distriktet her blev henlagt under Viborg, og dermed sluttede min direkte hovtjeneste for samfundet.

Der var naturligvis andre områder, andre rørelser, der havde min interesse, og hvor jeg var lidt med i arbejdet; men det var jo ikke borgerlige ombud. Jeg var således stærkt politisk interesseret, og provisorieårene og oprettelsen af gendarmeriet havde anvist mig plads i venstrepartiet. Jeg var stærkt optaget af dette partis liberalistiske idéer og deres frihedsidéer.

Jeg havde ret tidligt lært Carl Hansen at kende. Han boede i Vinde Vestergård, og i Vinde boede også min farbror, og derved kom vi i berøring med hinanden. Carl Hansen og jeg var jævnaldrende; men han gik fra sine unge dage stærkt op i det offentlige, og han nåede også som meget ung at blive folketingsmand.

Det var nu ikke det, han syntes bedst om. Jeg husker således, at jeg en dag, da jeg traf ham, spurgte, hvordan han syntes om rigsdagsvirksomheden. Han så op, og med et sarkastisk smil om munden sagde han: „Skidt, det dur ikke; jeg skal se at komme hjem at brakke“. For den, der læser disse linjer, og som er så ung eller forstår sig så lidt på landbrug, at han ikke ved, hvad det er at brakke, skal jeg tilføje, at når landmændene lader et skifte ligge hen et år, hvor de pløjer og harver det for at rense det for ukrudt, kaldes det at brakke, og Carl Hansen agtede altså at brakke den politiske ager. Det varede heller ikke længe, før han tog fat. Han fattede den tanke, at „Skive Folkeblad“, som dengang ejedes af Marius Jensen, skulle erhverves af byens og egnens venstremænd, så de selv kunne råde over, hvem der skulle skrive i bladet, og hvad der skulle stå deri, og han fik tanken virkeliggjort. I 1906, den 1. juli, startede bladet under den nye styreform. Ejerforholdet var bygget op på en sådan måde, at ingen privatmand skulde have profit af foretagendet. Det blev derfor en selvejende institution. Bagved stod der så en kreds af garanter, der skulle yde tilskud, hvis der var underskud. Det var ikke meningen, at det skulle være en forretning, der skulle oparbejde store over-

Carl Hansen

skud; men bladet skulle leveres til så lav en pris som muligt, og de tryksager, som blev leveret fra bladets trykkeri, skulle ligeledes leveres til den lavest mulige pris. Det var altså helt igennem et idealistisk grundlag, at bladet var stiftet på. Nu er det mere end to snese år siden, at jeg var med til at starte dette foretagende; men jeg kan ikke tilbageholde den bemærkning, at noget af det idealistiske er blevet strøget. Garantselskabet skeler efter min mening lidt for meget til, hvor mange penge der kan fås ind i bladets kasse. Det har fjernet sig en del fra det oprindelige, idealistiske stade.

Vi fik også stiftet en venstreforening i Skive. Jeg kom ind i styrelsen, og her lærte jeg redaktør Nerup at kende. Han var en mand, der kæmpede for venstres ideer, og når vi andre ville fire lidt af, var han der straks. „Det gælder om at vinde indflydelse i byen, at få venstremænd ind i byrådet, kort sagt, at vise flaget overalt“, sagde han.

Var der valg, måtte styrelsen i løbet af dagen holde sig á jour med, hvem der stemte, og når dagen var gået, måtte der sendes bud til dem, man mente var meningsfæller, og som ikke havde stemt, at de måtte komme og gøre deres borgerpligt. Syge og gamle måtte køres til valglokalet. Det lykkedes også at sætte venstremænd ind i byens råd.

Jeg havde, som før nævnt, lært Carl Hansen at kende, og siden blev vi venner. Jeg så nemlig, at når han satte noget i scene, var det ikke af egoistiske grunde; hans egen fortjeneste kom altid i anden række.

Han var gået ind i afholdsbevægelsen, og han havde fattet den idé, at der skulle startes et afholdshotel. Han ville også have mig med. Jeg var ikke organiseret afholdsmand, men havde nogen interesse for denne rørelse, da jeg naturligvis havde set, hvordan et hjem kunne gå til grunde, naar manden drak, og jeg følte også, at det måske var min pligt som arbejdsleder at vise, at man godt kunne undvære den dram, som mange dengang mente var nødvendig, når man skulle arbejde, og jeg kom så med i afholdsrørelsen.

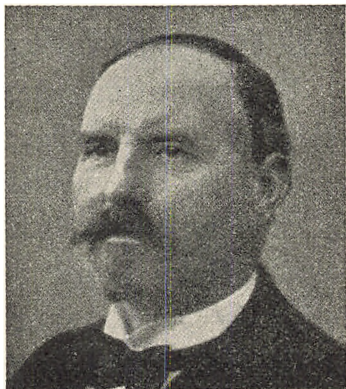
Jeg kom så også med i arbejdet for at få startet et afholdshotel. Vi købte Mads Christian Sørensens ejendom i Torvegade og tog så fat. Da vi stiftede selskabet, var det meningen, at der skulle rejses et stort, moderne afholdshotel; men dette måtte opgives, da vi ikke kunne skaffe penge nok, og vi måtte så lægge planerne om, se at få et hotel i gang under mindre prangende former, end vi havde drømt om. Vi gik så i gang med at få lavet hotel i den bygning, vi havde købt, og det var noget ganske andet, end hvis vi havde kunnet magte at bygge et nyt hotel, der netop var projekteret til dette formål. Nå, nød bryder alle love, og nød tvinger nogen kone til at spinde. Vi ville ikke opgive tanken om at få startet et afholdshotel; men det skulle også gerne gå rundt. Vi besluttede så at udleje nogle af lokalerne til landboforeningen, og resten af Mads Christian Sørensens hus blive indrettet til hotel. Vi gik i gang med en nybygning nord for den gamle; men vi måtte leje den ud til „Skive Folkeblad“ for at få det

til at gå rundt. Ja, vi måtte endogså undlade at føre facadebygningen op i mere end to etager, og vi måtte oven i købet lade være at sætte tag på, så den havde flad afdækning. Vi var altså kommet forud for tiden. Det var jo først en snes år senere, at det blev moderne med flade tage. Vi fik dog senere sat endnu en etage på, og derpå fik vi sat en tagetage, hvori der blev lavet en lejlighed til bestyreren af afholdshotellet, og resten af loftet blev indrettet som et magasin, hvor de genstande blev opbevaret, der senere skulle indgå i Skive museum, når det engang kunne få sin egen bygning. Stuelokalerne i den nye tilbygning havde vi lejet ud til „Skive Folkeblad“; men senere fik vi dem frigjort og fik dem lagt til restaurationen; men så oprandt den dag, da forholdet blev vendt om. „Skive Folkeblad“ havde været lejer ved afholdshotellet; men nu købte det ejendommen, og afholdshotellet blev lejer hos bladet.

Lad mig kun indrømme med det samme, at hotellet ikke gik godt. Vi kunne ikke skaffe den komfort, som var nødvendig for at gøre hotellet tiltrækkende, og naturligvis var der et publikum, nemlig de folk, som absolut ville have spiritus, der aldrig benyttede hotellet. Målet havde ikke været at tjene penge, men kun at få regnskabsmæssig balance. Priserne skulle være små. Gæsterne skulle føle, at hotellet var startet for deres skyld og ikke for aktionærernes.

Selskabet som sådan havde en ret stor styrelse, hvoraf flertallet var landboere, og det var derfor van-

skeligt at blive samlet ret tidt. Ledelsen gik derfor ganske naturligt over på styrelsens forretningsudvalg, og i dette havde jeg sæde. I førstningen bestod dette udvalg af to foruden mig. Den ene var Carl Hansen, oprindelig folketingsmand, derefter formand for og senere redaktør af „Skive Folkeblad“. Idéen med afholdshotellet var naturligvis hans, og han var da også sjælen i foretagendet, da det var løbet af stabelen; men han trak sig senere tilbage, idet han mente, at det var bedst for hotellet, da dette også helst skulle besøges af folk, som var hans politiske modstandere. Personlig satte jeg megen pris på Carl Hansen. Han var en brav

Gartner Jørgensen

mand, der altid ville, at der skulle ske noget; for ham var den gamle talemåde, stilstand er tilbagegang, en dyb sandhed. Den anden mand, der kom i forretningsudvalget, var gartner Jørgensen. Han var meget interesseret i afholdsrørelsen, og som følge deraf gik han med liv og sjæl ind i arbejdet for at få hotellet til at gå. Han var helt igennem idealistisk indstillet. Altid tænkte han på, hvordan det ville gavne samfundet, når et nyt spørgsmål kom frem, og jeg fristes næsten til at sige, at han var for idealistisk indstillet; for han tænkte altid først på andre og sidst på sig selv. Han var et sjældent menneske, som det var en fornøjelse

at arbejde sammen med, og jeg holdt meget af ham. Vi var imidlertid nået frem til 1918. Da kom Carl Hansen en dag hjem til mig i min private lejlighed og begyndte at udvikle for mig, at nu havde vi chancen for at gøre det store kup. „Hotel Royal“ var til salg til en rimelig pris, og han mente, det var nogenlunde let at starte et aktieselskab med det formål at købe dette hotel og omdanne det til afholdshotel.

Det var for mig en stor og dristig tanke. Jeg kendte ikke meget til hotellet; min tid havde været optaget af arbejde, og kun sjældent havde jeg haft tid til at dvæle på sådanne steder som hoteller; men jeg mente dog at kende „Hotel Royal“ så godt, at det trængte til en ordentlig gennemgang af de forskellige håndværkere, og det ville koste mange penge, og jeg var heller ikke sikker på, at vi, der havde startet afholdshotellet i Torvegade, havde fornødent kendskab til det publikum, der gæstede det andet hotel; jeg mente, at det var en side af sagen, som måtte tages i betragtning. Med sin sædvanlige ildhu fik Carl Hansen mig dog snart til at ryste betænkelighederne af mig, og jeg gik med.

Vi fik startet selskabet, fik aktiekapitalen tegnet og hotellet købt.

I førstningen var jeg ikke i forretningsudvalget. Der var lærer Willumsgård formand, og han sled af karsken bælg for at få forretningen til at gå. Da han så rejste fra byen, indtog jeg hans plads. Vi drev hotellet ved bestyrere, og jeg skal ikke karakterisere dem; men resultatet var ikke saa godt, som vi havde

ønsket. Det viste sig snart, at min formodning havde været rigtig. Der var brug for håndværkere i alle brancher, og regningerne var store. Der måtte samtidig laves forbedringer. Det var i tiden efter den første verdenskrig. Folk fik i denne inflationstid mange penge på lommen, og det førte med sig, at mange af dem blev fordringsfulde, mere fordringsfulde, end vi med vor beskedne omsætning var i stand til at holde trit med.

Årene gik. Udbytte til aktionærerne kunne vi ikke få frem, og i 1930 afhændede vi så hotellet og opløste selskabet. Når jeg nu og da i en stille stund tænker over, hvorfor vi ikke kunne få det til at gå, er jeg naturligvis tilbøjelig til at give bestyrerne skylden; men skal jeg være ganske ærlig, og det skal man jo, så var vel nok grunden den, at både bestyrere og styrelse forstod sig for lidt på hoteldrift. Vi havde påtaget os en opgave, som vi ikke havde forudsætninger for at løse.

Afholdshotellet i Torvegade var derimod undergået en stabil udvikling; men vi, der sad i styrelsen, var efterhånden blevet til års, og bestyrer Sørensen og frue ville gerne overtage driften for egen regning. Vi enedes om at lade dem overtage det hele. Vi trak vore penge ud og lavede et fond, som hvert år skulle vokse med en del af renterne, og resten af renterne skulle uddeles som tilskud til forskellige kulturelle og folkelige formål; men dog måtte man aldrig ved uddelingen af tilskud tabe det store mål af sigte, at de skulle tjene til

ædruelighedens fremme. — Jeg har altså været med i arbejdet for ædruelighedens fremme. Men når jeg nu ser tilbage over et langt liv, kan jeg ikke lade være at fremhæve, at vi i min barndom så mange flere fulde mennesker end nu, og dog drikkes der vist forholdsvis mere nu til dags. Hvad er da årsagen? Mon ikke statens interesse i spritusafgiften i hvert fald er en af årsagerne. Regeringen er jo direkte interesseret i, at folk drikker.

Som allerede nævnt flere gange, har min virksomhed ikke levnet mig tid til at tage megen del i byens offentlige eller foreningsmæssige liv. I „Dengamle Borger- og Håndværkerforening“ kunne jeg dog ikke undslå mig for at lade mig indvælge i styrelsen. Jeg var næstformand en tid. Von Essen og farver Dahl var formænd. Denne forening, der oprindeligt var startet på ruinerne af de gamle laug, altså som en håndværkerforening, åbnede efterhånden sine døre for flere og flere, og det førte til, at foreningen måtte ændres fra at være en faglig sammenslutning til at være en selskabelig sammenslutning, og det var jeg egentlig imod; men jeg kunne ikke standse udviklingen.

Jeg var også medlem af Håndværkerstiftelsens ledelse, og det var en fornøjelse. Der lærte jeg også Marius Jensen nøjere at kende, så, hvordan han drog omsorg for de gamle, der havde det svært, og blev klar over, at han havde let ved at få sin egen pung frem, når der var nød på færde.

Da den gamle forening efterhånden ændredes, op-

stod en ny sammenslutning, nemlig Skive industriforening, som tog en særskilt opgave på sig, nemlig at drive „Teknisk Skole“. Naturligvis var jeg, der havde lærlinge, medlem af denne forening, og i en del år var jeg revisor. Det var mig altid en glæde at se, hvor godt der blev arbejdet for at skaffe lærlingene så megen teoretisk uddannelse, som det var muligt i den korte tid, der kunne anvendes til undervisningen. Som revisor lærte jeg malermester J. Larsen at kende. Han havde hvervet som kasserer, og det var et utaknemligt hverv; thi alle pengene, der skulle bruges, måtte komme ind gennem kontingent

Marius Jensen

og tilskud, og Larsen var da også altid vågen, når der var en chance til at få en skilling ind i kassen. Han var ved siden af den fødte ordensmand, der førte et af de mest pertentlige regnskaber, jeg har set.

Skomager, bliv ved din læst, siger et gammelt bevinget ord. Jeg har prøvet at efterleve det; men som det fremgår af foranstående, har jeg ikke kunnet holde min sti helt ren.

Naboer og genboer

Da jeg startede selvstændig forretning i Tinggade, var jeg ungkarl, og jeg fik et par venner i min nabo mod øst, nemlig blikkenslager Brøndum, og min genbo mod syd, barber Thorsø. De var begge to ungmænd lige som jeg. Thorsø og jeg var dog allerede forlovede og så frem mod den dag, da vi kunne sætte bo, men Brøndum havde endnu ingen livsledsagerinde udkåret sig. Det siger sig selv, at han nu og da stiklede til os med bemærkninger om, at vi stod under skørtekommando, og han måtte til gengæld tåle, at vi til tider drillede ham med, at det var svært nok, han ikke var så meget værd, at en pige ville se efter ham. Men disse smådrillerier gjorde dog intet skår i vort venskab.

Vi havde alle tre selvstændig forretning, og Brøndum måtte holde husbestyrerinde, fordi han havde læredrenge, der fik kosten, og husbestyrerinden skulle så også hjælpe til med regnskabet, og at han ikke kunne skaffe sig en husbestyrerinde, der lagde an på at blive kone i huset, var naturligvis årsag til mangan en spot-tende bemærkning fra Thorsø og mig.

Om det var, fordi vi boede dør om dør, og vi skulle over gaden for at komme til Thorsø, ved jeg ikke; men det var, som om Brøndum og jeg alligevel stod hinanden nærmest, og det var vel derfor, at han en skønne dag kom ind til mig og fortalte, at han nu havde fået en ny husbestyrerinde, og om jeg ikke ville gå med ind og hilse paa hende. Det var en gårdmandsdatter ude fra landet, høj af vækst, frisk og frejdig og med et smil om munden. Efter at jeg var præsenteret for hende, gik Brøndum og jeg atter ud, og aldrig så snart var vi uden for døren, før han vendte sig mod mig og spurgte, hvad jeg syntes om hende. „Ja“, sagde jeg, „det er vel egentlig af større betydning, hvad du synes om hende; men det var måske ikke så dårlig en fisk at få i garnet“.

N. W. Brøndum

Så gik dagene, og lang tid var ikke forløbet, før Brøndum en morgen stak hovedet ind ad døren og sagde, at nu var han hoppet på vildmanden. „Hvad for en vildmand?“ spurgte jeg. „Jeg har friet til min husbestyrerinde, og hun sagde skam ja“. Jeg svarede med et lunt smil om munden, at det var godt, han var kommet over den hårdhed, og nu var han jo ikke ringere stillet, end vi andre.

Men som sagt, vi havde det fornøjeligt sammen. Også dengang fik vi avisen om aftenen; men vi fik også en morgenavis. Den blev til på følgende måde. Henne på hjørnet hos Marinus Nielsen kom der adskillige borgere sammen hver formiddag, og hver fortalte, hvad han vidste. Det skete mange gange, at jeg ikke havde tid til at deltage; men så kom Brøndum eller Thorsø ind og aflagde beretning, så jeg alligevel kunne holde mig á jour med tingenes gang.

Tiden led, og vi satte bo. Thorsø flyttede senere til Østertorv; men Brøndum og jeg vedblev at være naboer og venner. Vi var begge politisk interesseret og meldte os ind i venstreforeningen, da den blev stiftet. Jeg husker derfra en ret morsom episode. Bødker Nissen stod, så vidt jeg husker, også i venstreforeningen. Vi kom noget sammen, og da der skulle være opstilling af kandidater til et byrådsvalg, ville han med til møde. Jeg vidste, at han var opstillet på Højres liste og mente, at det vel ikke var værd, han gik med til møde; men han ville med. Det gik dog, som jeg havde ventet. Venstremændene bad ham forlade mødet.

Brøndum kom i byrådet og gjorde et godt arbejde; men han blev tidlig mærket af sygdom og forudså, at han ikke ville blive gammel. Som gode venner drøftede vi ogsaa, hvad der ville ske, når han gik bort, og han bad mig som ven af huset at stå hans kone bi, når hun blev ene. Dette lovede jeg ham naturligvis, og jeg har efter bedste evne holdt det løfte, som jeg gav den dødsmerkede mand.

Hjem og hjemliv

Som allerede nævnt startede jeg egen virksomhed den 1. maj 1898. Selv om det begyndte småt, var det stadig gået fremad, og da vi nåede hen på efteråret 1899, var jeg så vidt, at jeg turde foreslå min forlovede, at vi skulle gifte os. Jeg var godt tredive år, og jeg mente, det var på tide, at jeg fik mit eget hjem. Vi gennemdrøftede problemerne, så godt vi kunne. Vi var således enige om, at vi ville begynde småt, ikke slå større brød op, end vi magtede at bage. Vi lejede en to-værelses lejlighed i P. G. Holms gård, i sidelængen inde i gården. Vi møblerede heller ikke flot. Vi var enige om, at vi først og fremmest skulle have det til at løbe rundt. Blev forretningen større og kastede mere af sig, kunne vi altid købe mere, lægge til. Det, mente vi, var bedre end at starte så flot, at vi bag efter måtte gå ned ad. Problemet, hvad det kostede at leve, blev naturligvis også forhandlet, og vi enedes om, at vi måtte kunne leve for seks kroner om ugen.

Jeg er fuldstændig klar over, at dette sidste må lyde som et eventyr for de unge, der sætter bo eller tænker

på at sætte bo nu til dags; men det er trods alt den nøgne sandhed, og jeg skal straks tilføje, at vi kunne leve og levede for de seks kroner om ugen, så længe vi kun var to. Først da familien blev øget, måtte der lidt flere husholdningspenge til.

Det blev så bestemt, at vi skulle holde bryllup den 29. november 1899. Dagen oprandt, og jeg havde naturligvis ikke tid til at spille en hel dag på den ting. Kl. 15 skulle vi være i kirken, hvor vielsen skulle finde sted; men jeg var altså i forretningen ikke alene om formiddagen, men også over middag. Jeg havde allerede dengang fået nogle mejerier som kunder, og bestyreren på et af dem kom ind i forretningen på den tid, da jeg egentlig skulle tage hjem for at klæde om. Jeg ville imidlertid gerne have ordren, og jeg blev og ekspederede manden. Han havde god tid og ville gerne snakke lidt, og jeg syntes ikke så godt, at jeg kunne forlade ham. Under samtalen lagde han dog mærke til, at jeg ligesom var lidt nervøs, og at jeg stadig tog uret op af lommen og så på det. Han sagde derfor til mig, om der var noget, jeg havde for, hvor jeg skulle møde til klokkeslet. Med et smil om munden forklarede jeg ham, at jeg skulle møde i kirken klokken femten til et bryllup, og at det var mig, der skulle være brudgom, så der kunne ikke godt foretages noget, før jeg kom. Jeg meddelte ham også, at mit hjem lå ude i Brårup, og der skulle jeg ud for at klæde om. Han tog derefter hastigt afsked, idet han sagde, at så måtte jeg skynde mig, thi ellers kom jeg for sent til mit eget bryllup. Jeg

startede for at nå hjem; men ude på gaden mødte jeg en kending, der spurgte mig, om jeg ikke skulle giftes klokken 15, hvad jeg bekræftede. „Så må du hellere se at tage benene på nakken“, sagde han, „for ellers risikerer du, at præsten er gået hjem igen“.

Jeg spurtede til Brårup, så rask som jeg kunne, og da jeg kom hjem, holdt den vogn, der skulle køre os til kirken, foran døren. Mine forældre var naturligvis allerede i tøjet, og de spurgte mig, hvad jeg tænkte på. „På at blive gift“, svarede jeg, og da de gik videre med bebrejdelser for min sene ankomst, svarede jeg dem med et smil om munden, at det i hvert fald ikke kunne blive til noget, før jeg kom. Nå, jeg kom i tøjet i en fart, og vi kom til kirken, hvor præsten allerede var ankommet og ventede på at komme i funktion.

Vi blev altså gift trods den lille forsinkelse, og vi havde en dejlig dag. Næste morgen stod jeg naturligvis op som sædvanlig og regnede med, at jeg skulle hen i forretningen. Men her havde jeg gjort regning uden vært eller rettere sagt uden min unge kone. Hun protesterede, og jeg blev klar over, at vi nu var to om at bestemme. Jeg kan naturligvis også sige, at jeg bøjede af, at jeg som de fleste andre ægtemænd gav tøjlerne fra mig.

Vi havde naturligvis ikke en bryllupsrejse på vort budget; men vi nød altså den første hvedebrødsdag sammen. Tiden, der fulgte efter, var prægtig. Min unge kone var glad og tilfreds, og jeg ikke mindre. Vi mærkede snart, at vi stemte sammen, og for mig var den

nye tingenes tilstand en spore til at tage yderligere fat. Vi var lige børn på den måde, at vi begge stammede fra hjem, hvor der ikke var rigdom, og lige børn leger bedst, og det var vel nok en af grundene til, at vi fik

Min kone og hendes tre søstre Annine, Kristine og Kathrine

et sjældent harmonisk samliv. I førstningen klagede min kone tidt over, at hun havde for lidt at tage sig for, og hun sagde, at hun ikke forstod, hvorledes det kunne gå til, at hun skulle have det så godt; det havde hun ikke fortjent. — Jeg sagde til hende, at hun netop havde fortjent at have det godt; thi hun havde været god mod

sine forældre og hjulpet dem, da de havde hjælp nødvendig, og derfor skulle hun netop have det godt. Det var vel fortjent.

Det var ikke lang tid, vi havde til huse i vor første lejlighed. Allerede første maj 1900 forlod vi den for at indrette os i forbygningen i Thinggade, hvor jeg havde butik og værksted inde i gården. Vi ville naturligvis

gerne have haft denne lejlighed, da vi stiftede bo; men da kunne det ikke lade sig gøre, da den var lejet ud til Ole Jensen; men hen på vinteren 1900 sagde han lejligheden fra sig, og vi fik den. Vi fik nu mere plads, og jeg var nærmere ved forretningen, hvad der var til fordel både for forretning og hjem.

Snart efter enedes jeg med viceværten, sagfører Borch Jacobsen, om køb af ejendommen; men derom har jeg fortalt i et tidligere afsnit.

Vi havde det nu meget hyggeligt, og vi havde fået mere plads både til forretning og lager, og dagene gled. Forretningen voksede, og når jeg listede fra den og ind i vort hjem, mødte min unge kone mig altid med et smil.

Vi nåede så frem til den 25. maj 1901. Den dag blev familien øget med en søn, der i dåben fik navnet Carl Vilhelm. Det var en underlig lykkefølelse, der kom over mig ved denne lejlighed. Ja, jeg var så fyldt af lykke, at jeg måtte gå mig en lille tur. Jeg gik blandt andre steder igennem anlægget, og det var, som om hele naturen havde fået et nyt skær over sig, som om alt smilede mig i møde. Jeg kan med det samme tilføje, at familien efterhånden kom til at tælle seks medlemmer, idet vi i alt fik 4 børn, to sønner og to døtre. Nummer to i rækken er vor datter Ella, nummer tre sønnen Gunnar, og den sidste datteren Gerda. Alle fire kom til verden, mens vi boede i Thinggade.

Vor forretning var gået støt fremad, og vi blev enige om, at vi nu turde give os selv en ferie. Den blev på otte dage, og vi brugte den til at rejse rundt i landet,

idet vi købte et par såkaldte otte dages kort. Vi gæstede blandt andre byer København, en by, som min kone dengang så for første gang. Nu om dage er det jo et rent tilfælde, hvis et barn ikke har gæstet hovedstaden både en og flere gange, før de når frem til konfirmations-

Gunnar som dreng

alderen. Vi kom hjem fra ferien med dejlige indtryk fra det smukke Danmark. Vort sind var blevet rigere. Endnu en ting havde ferien givet os. Vi havde fået friske kræfter og impulser og gik til det daglige liv og arbejde igen med glæde i sinnet og smil om munden, ja, vi havde haft et sådant udbytte af ferien, at vi så at sige straks afgjorde indbyrdes, at en sådan ferie skulle

vi have hvert år, og vor afgørelse blev holdt i hævd. Hvert år så vi nye byer, nye skønne steder i vort fædreland, og altid kom vi tilbage berigede i sinnet, friske og oplagte til at tage dagens gerning op med humør.

Jeg havde altid haft lyst til at leve i smukke natur-omgivelser, have noget smukt for øjet, og når min kone og jeg gik en tur, kom vi tidt om ad Holstebrovej. Vi standsede altid og glædede os over den storslåethed, der var i det jyske landskab med bakker og dale og vid udsigt, og naturligvis fulgte vort øje Karup å, hvor den

hen gennem engene „snor sig til havs i en sindig spiral, forinden den drev det til flod“. Vi kom til at holde af denne udsigt, og en skønne dag købte vi os en strimmel jord deroppe. Allerede året efter indså vi, at stykket var for lille, og vi købte en halv tønde land mere. Nogle af vore omgangsfæller havde den opfattelse, at i den lidt klæge jord på den ret stejle skrænt kunne intet gro. Men her kom min viden fra ungdomsårene mig atter til gode. Jeg lod jorden dybdepløje og harve og lagde så kartofler i den for at rense den for ukrudt, og da det var gjort, og godt gjort — vi avlede kartofler, så det var en hel fryd at se — gik vi i gang med at anlægge en have. Vi plantede således op imod 100 frugttræer. Atter blev vi spået, at det kunne aldrig gå; men det gik. Et uheld havde vi dog. En dag fik vi en knugende storm fra vest, og mange af træerne bøjede sig, ludede mod øst ligesom for at dukke sig for det hårde pres. Vi fik de allerfleste rettet op og sat stænger ved dem, og så rettede de sig igen. Nogle enkelte stykker fik ikke den omgang. De voksede dog til; men med deres skæve stammer — toppen voksede jo senere mod solen — står de der som et vidnesbyrd om, at en haveejer altid må være vågen og passe sin have med nænsom, men dog kraftig hånd.

I Thinggade bredte forretningen sig, så vi snart ikke kunne bo der. Så blev børnene syge, og jeg blev også selv syg, og det førte til, at vi besluttede at bygge på Holstebrovej. Vi ville have frisk luft, sol og udsyn. På vor ferietur så vi på villaer, hvor vi kom frem; for vi

ville gerne vide så meget som muligt, før vi selv skulle tage bestemmelse om vor egen bolig.

Vi henvendte os så til arkitekt Lind og bad ham overtage projekteringen; men samtidig bad vi om, om arbejdet i så høj grad som muligt måtte overlades til arkitekt Toft Hansen, der dengang var medhjælper hos Lind. Toft Hansen kendte vi nemlig meget godt. Han var lidt i slægt med os, og han var som før nævnt min første dreng, da jeg selv startede forretning, så vi var vænnet til at arbejde sammen. Dette forlangende gik Lind ind på, og vi tog fat. Lind ønskede oprindeligt villaen bygget nede i haven; men min kone og jeg havde forelsket os i udsigten fra Holstebrovej, og der ville vi bo. Villaen blev så bygget op til vejen, og det har vi aldrig fortrudt. Vi tog fat på at opføre bygningen i 1915, og til august 1916 flyttede vi ind i vort nye hjem. Vi havde stillet det krav, at villaen skulle indgå harmonisk i omgivelserne, altså i haven, og dette krav blev fuldt ud honoreret.

Vi var glade for vort nye hjem, kun syntes min kone i førstningen, at villaen var rigelig stor.

Det siger sig selv, at det for vore børn var noget helt andet end lejligheden i Thinggade. Her kunne de rigtig boltre sig, lade vinden suse om ørerne, når de i fuld fart gennemløb en af de lange gange, eller lade solen gennembage dem, når de lå stille på en af plænerne, og luft og sol gav dem helse og røde kinder. Min kone og jeg var enige om, at vore børn skulle opdrages så naturligt, som vi kunne.

Det, vi stræbte hen til med vore børn, var, at de skulle forstå naturens skønhed og glæde sig over den; men de skulle også lære at kende arbejdets værdi og arbejdets glæde. Vi ville efter fattig evne lære dem, at ethvert arbejde — det være sig nok så ringe og upåagtet — har værdi for helheden, og går dette op for den, der udfører det, er det med til at gøre ham sjælelig rank og vil give ham arbejdsglæde; men går det ikke op for ham, vil han føle arbejdet som en forbandelse. Det får ingen menneskeværdi for ham. Han er ikke slave; men han arbejder som slaven, og det kan ikke undgås, at han efterhånden også får slavesind. Vi ville også gerne have, at vore børn skulle være sparsommelige, men ikke gerrige, ligesom vi naturligvis søgte at indvirke på dem, så de ikke blev ødsle. De fik penge at bruge; men vi ville gerne se, hvad de brugte dem til, og så vi, at de havde været gerrige eller ødsle, talte vi med dem om det. Således stilede vi, så godt vi kunne, mod det mål at gøre vore børn til jævne mennesker, der forstod pengenes værdi uden at synke hen i havepsyge.

Arkitekt Toft Hansen

Da drengene voksede til, og de valgte at gå i deres faders fodspor, kom de i lære i vor egen virksomhed, og her passede vi altid på, at de kom til at tage deres

tørn sammen med de andre læredrenge. Lærlingene skiftedes således til at komme om morgenen og tænde i kakkelovnene. De havde en uge ad gangen, og vore egne sønner måtte også på dette område dele kår med de fremmede lærlinge. De skulle ikke af de andre anses for faders sønner. De havde det på en måde værre end de fremmede; for når arbejdsdagen var omme, kom de ind til mig på kontoret, og der lærte de råstoffernes kvalitet, og hvordan de skulle anvendes, at kende.

Pigerne lærte at gå deres moder til hånde i hjemmet, lærte de forskellige huslige sysler lige fra at skure trapper og til at sy og brodere. De fleste kvinder bliver jo før eller senere stillet sådan, at de skal kunne styre et hus, og da er det godt selv at forstå og kunne gøre det, selv om de skulle få det sådan, at de ikke just behøver det. Da de var store nok, blev de sendt ud, ikke for at være til adspredelse for en eller anden frue, der havde ondt ved at få tiden til at gå, men for at være husassistent, hvor de skulle deltage i alt forefaldende arbejde.

Om min kones og mine bestræbelser for at få vore børn opdraget til mennesker, der ikke blot kunne finde, men også fylde en plads, er lykkedes, får andre dømme om; men er det ikke lykkedes, er det, fordi vi havde mindre magt end agt.

Adskillige år før vi byggede, var vor have blevet kendt som noget, der var værd at se. Her må jeg vist tilføje, at jeg havde gjort mig anstrengelser for at haven skulle være naturlig, og ikke kunstig. Ude over

markerne findes der sten spredt hist og her, og det ville jeg efterligne, og når jeg fik stenene frem, blev de lagt ud, som om det var naturen og ikke menneskehånd, der havde placeret dem, og blomster og planter, der blev fremelsket på de enkelte steder, skulle passe i former og farver. Denne form for havedyrkning var vel ikke helt almindelig på den tid, og mange fandt vej til Frederiksdal for at se på, hvad vi havde fået ud af den senebevoksede, ukrudtsfyldte, stejle skråning, og snakken om haven var nået så vidt, at vi fik anmodning om at åbne den for de rejseselskaber af husmænd og husmandskoner, som drog rundt i landet for at få nye indtryk og samle friske kræfter til atter at tage fat, når de kom tilbage til deres lille husmandslod. Jens Peter Møller i Thorum var en kendt fører på disse rejser, når de foregik her i egnen. Jeg kendte ham ikke personligt; men det skulle snart blive anderledes. Han kom med det ene selskab af koner efter det andet, og altid var han i strålende humør. Han var den fødte leder af sådanne rejser. Når han trådte ind gennem havelågen, svingede med hatten og smilte over hele det runde ansigt, kunne man absolut ikke være i dårligt humør, og alle konerne, der fulgte efter ham, havde også smil på kind. Jeg opdagede snart, at disse husmandskoner var folk, der ikke alene sled i det derhjemme, men folk, der fulgte med, der havde udsyn. De havde ikke forsømt sjælen for at slide med kroppen, og de ville have besked, så om et og så om noget andet, og når en havde spurgt, og jeg begyndte at forklare, kom deres lille op-

tegnelsesbog frem. De ville have noget med hjem, have noget reelt ud af deres rejse. De ville derhjemme tage disse oplevelser frem, atter gennemleve deres rejse, og så ville de efter disse optegnelser prøve sig frem, se at få nyt til at gro, til at pynte. Det var i det hele taget folk, der ville noget. De ville gøre Danmark større indtil, og det er et mål, som man må respektere. De havde deres sangbøger med, og der blev sunget meget. De havde fattet sandheden i Bjørnstjerne Bjørnsons linjer:

„Sangen har lysning, og derfor den gyder
over dit arbejde forklarelsens skin.
Sangen har varme, og derfor den bryder
stivhed og frost, så det tør i dit sind“.

Når de havde besøgt os, blev min kone og jeg tidt bedt med til deres afslutningsfest, og ved sådanne sammenkomster havde vi det altid hyggeligt. Også der blev der sunget; tidt var det sange, som var digtet til festen. Mange af disse sange blev skrevet af redaktør Carl Hansen, der gerne deltog i en del af en sådan rejse, og som husmandsforeningen „Fremad“s grundlægger var han den store ildner, når der skulle gøres noget for husmændene og deres koner. De skulle have en plads i solen. Men, som jeg før har fortalt, var husmandskonerne både kvikke og vågne, og enkelte af dem var ikke bange for at vove sig ud på noget ukendt. Det hændte således i 1916, da en af konerne vovede sig til at trippe på versefødder. Jeg citerer her sangen efter „Mindebogen“.

Mel.: Det hørtes sige, da vi fik fred.
Nu J. P. Møller vi siger tak
med hånd og mund og hele hjerte,
ja, tak for alvor og munter snak
og tak for hver oplysnings kerte,
du gav os alle på vor rejse her.
Vi fik dig allesammen meget kær,
vi råbe da
et højt hurra
for dig og for din kære Else.

Og tak vi si'r til den pressemand,
som trofast fulgte vore veje
og la' det heleste Sallingland
vor glade færd så klart for øje;
og tak til Skive, Jebjerg, skolen der,
til Roslev, Hestbæk, Thorum, skolen her,
ja, alt skal ha
et højt hurra
fra vore takopfyldte hjerter.

Hr. Kæstels ord vil vi agte på
og gemme længe, meget længe,
al utilfredshed nu vige må,
al mismod vi på knag vil hænge.
Professor Sibberns ord om livsmusik
skal på vor hele færdens sætte skik.
Opad og frem
skal vore hjem
nu vokse efter denne rejse.

Jeg har før nævnt, at jeg anså J. P. Møller for en fortrinlig fører, når husmandskonerne rejste her i Salling. At husmandskonerne havde samme opfattelse fremgår tydeligt af efterfølgende sang, som en husmandskone digtede i 1926. Også den citeres efter „Mindebogen“.

Fra hjemmet vi tredive koner drog,
af vemod og længsel vort hjerte slog,
vi tænkte, hvordan skal det gå de små,
mens vi vore folder i Salling slå.

Men da vi sad bænket ved veldækt bord
og fik af vor fører et velkomstord,
al træthed og længsel var væk med et,
Jens Peder forstod jo at ordne det.

Nu drager til hjemmet vi atter ind,
det kønne, vi så, har vi gemt i sind,
med lyst og med mod ta'r vi atter fat,
for hjemmet det er dog vor bedste skat.

Jens Peder, vi siger dig tusind tak,
hvad du os har lært, skal ej ligge brak;
men det skal nu spire i dybest gem
til gavn for dem alle i vore hjem.

Ikke sandt, man får en varm følelse i hjertet ved at læse sådan et par sange. De viser os, at de, der har taget Danmarks jord ind og dyrket den for at gøre Danmark større, er mennesker, er folk, der forstår, at mennesket ikke lever af brød alene.

En eller anden vil måske spørge, hvad en børstefabrikant fortalte disse koner fra andre egne af landet, når de besøgte vor have og vort hjem, og jeg må indrømme, at jeg husker det ikke. Det, der skulle siges, vældede frem i sindet, når man stod foran den lyttende, smilende skare. De var glade, og de gjorde mig glad, og jeg fortalte så, hvad der glædede mig.

Jeg er så heldig, at den pressemand, der fulgte med, nedskrev noget af, hvad jeg sagde, og efter „Minde-

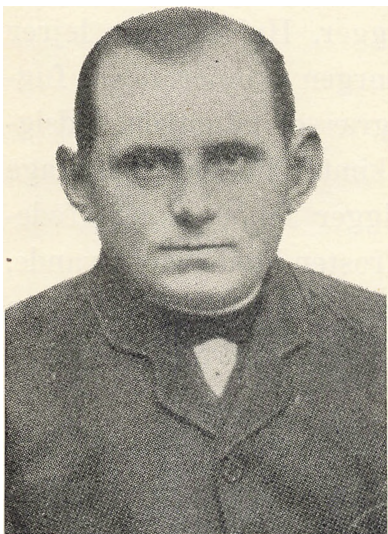
bogen“ citerer jeg følgende, der er svar på spørgsmålet. Hvorfor lagde du dit hus her?

„Jeg valgte denne plet, fordi her er liv og afveksling. Tidlig forår myldrer det med blomster i engen. Åen risler blødt forbi. Storken går på jagt efter frøer. Hen på sommeren vokser der tusind små prikker frem, — høstakke. Mosekonen brygger. Hvide tåger lejrer sig over åen. Men en skøn morgen skinner solen, fuglene synger, og kreaturerne græsser på engen. Udsigten er vidunderlig smuk. Vi skimter Feldborg plantage 3—4 mil sydpå — midtvejs ligger Jeppe Åkjærs fødegård. Selv en vinterdag, når frosten binder åens vande, kan der blive livligt på engen. Tusinde skøjteløbere kommer myldrende fra by og land. Herfra tager de sig ud som små, travle myrer.“

En anden gang, da J. P. Møller havde fortalt kernerne, hvordan jeg var begyndt med et par bare næver, og hvordan jeg havde opdyrket den skrænt, som nu var en pæn have, sagde jeg: „De små forhindringer, som møder os i vort arbejde, er til, for at vi skal overvinde dem. Giv aldrig tabt over for modgang. Lønnen kommer af sig selv. Når vi planter for en toøre, opdager vi, at den efter nogle få års forløb er vokset til en tikrone. Og tikronen bliver til hundrede. Men mest værd er glæden over at se planterne lykkes og trives. De små glæder skal man ikke kaste vrag på“.

Der var naturligvis også andre end husmænd og husmandskoner, der kom for at se vor have og vort hjem. Jeg husker således engang, at egnens sognefoge-

der og politi besøgte os. De spurgte mig, hvordan jeg havde fundet på den idé at lade folk gå rundt og se på min have. Jeg svarede dem, at blik for skønhed var en del af det, som vi kalder kultur, og at jeg vilde gøre den indsats at vise, hvad jeg havde af skønt, for at give et ringe bidrag til kulturen.

J. P. Møller

Om aftenen var jeg budt med på Rosenhøj, og de takkede mig svært for min imødekommenhed.

Også fra højskoler og landbrugsskoler kom der flokke af elever for at se på herligheden. Jeg havde det indtryk, at mange af disse unge var i samme tilstand, når de så ud over haven, som folk kan komme i, når de første gang en sommer-

morgen ser solstrålerne brydes i dugdråberne, så betagne var de. Disse unge ville også gerne se fabrikken, og det fik de naturligvis lov til. De var svært interesserede i, hvad de så, og nogle af dem spilede øjnene op af forundring, når jeg fortalte dem om råstofferne, vi brugte, hvilke egenskaber de måtte have, og hvilke lande vi fik dem fra.

Så kom også den tid, da man begyndte at lave udflugter for de gamle, også af dem kom der flere hold. De glædede sig svært over at se, hvordan haven var.

Mange af dem kunne jo huske, hvordan skrænten så ud, da den lå udyrket hen, og de havde naturligvis ikke lovord nok til at prise, hvad de nu så på den samme plads. Enkelte af de gamle formåede ikke at gå ned ad den stejle skråning; men så førte vi dem ud på altanen, så de kunne se haven ovenfra og nyde udsigten ud over Karup å og Fjends herred.

Helt ovre fra det lune og frodige Sjælland har jeg haft besøgende. Jeg kan nævne redaktør Svarre fra Køge og overborgmesteren fra København, ligesom adskillige malere og forfattere har været mine gæster.

Jeg havde også engang besøg af en samling præster. Da de var oppe på altanen, var de svært enige om, at hvis de havde en sådan talerstol som vor altan, ville de kunne prædike meget bedre, end når de stod på en almindelig prædikestol.

Alle, der kom til mig, søgte jeg at forklare, at en have skulle både passes og nydes. Den skulle holdes, og det skulle man selv være med til, for så kunne man bagefter rigtig nyde den, når man sad i en havestol og så det fuldendte arbejde.

Haven og hjemmet var de kilder, hvorfra jeg hentede lyst og mod til livets kamp. Havde vi ikke haft disse ting, var vi gået glip af megen livsglæde. Der er folk, der slider med skyklapper på for at få samlet så mange penge, at de kan lægge op, og så skal de til at nyde. For mig har det altid stået sådan, at disse mennesker fik det som tilskuerne ved en sportsfest. Det kan være godt nok at se på; men deltagerne får den

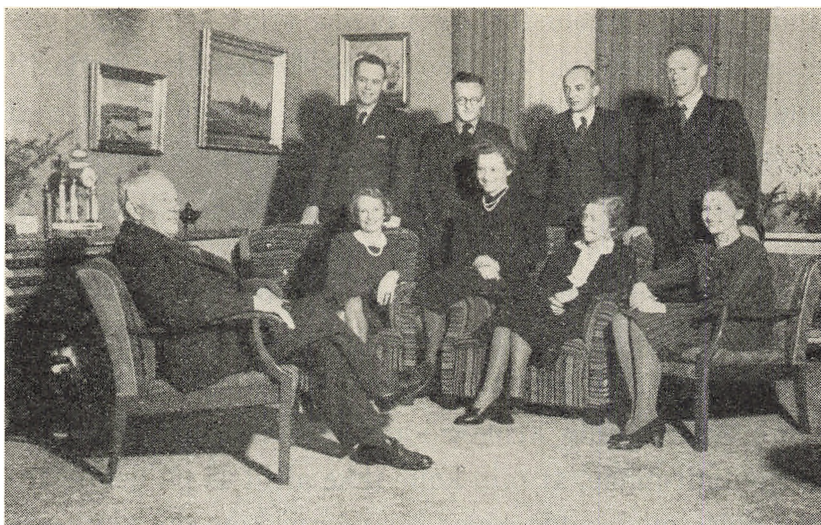
største glæde, og det må dog være målet. Man må have et sind, der kan glædes både ved arbejdet og det skønne i naturen; thi med et sådant sind får man mest ud af livet selv, og man er med til at få det gode frem i andre mennesker.

Kan vi ikke finde glæde både i stort og småt, vil vi engang opdage, at vi ikke har levet; vi har bare været til; thi vi har forsømt at skabe livsglæde.

Vi havde naturligvis ikke bygget vor villa og anlagt vor have blot for at vise den frem. Hovedgrunden var selvfølgelig, at vi inden for havens og villaens rammer skulle leve vort hjemliv, det skulle være et fristed, hvor børnene kunne tumle, og min kone og jeg glæde os over deres færd, når vi en stund lagde arbejdet til side.

Haven skulle holdes pæn, og særlig var det skik, at den skulle være ren til hver søndag, og så skulle flaget hejSES. Aldrig nød jeg haven mere, end når jeg en søndag morgen havde fået Dannebrog hejst, havde indtaget min morgenkaffe og fået min pibe tændt. Når jeg så så ud over haven, følte jeg glæden gennemstrømme mit sind.

Men selv om haven skulle være ren, var den til at bruge. Vi havde stole og bænke anbragt forskellige steder, hvor vi kunne sidde og nyde sol og natur, og vi havde en dejlig kroketplads, hvor vi havde mange fornøjelige timer sammen med naboer og venner, og vore børn brugte den naturligvis også, når de havde besøg af legekammerater og venner. Vi havde nemlig den

Siddende: Jeg selv, Kissi, Gerda, Ella og Henny. Stående fra venstre: Carl Vilhelm, Vagn Jensen, Einar Meldgård og Gunnar

regel, at vore børn altid havde lov til at tage dem med hjem, som de ønskede at lege med.

Vi holdt også havefest for børnene. Så havde vi haven illumineret, og dansen gik lystigt på krocketpladsen, til nattekulden drev danserne ind, enten fordi havgusen kom drivende tungt ind fra vest, hvad den til tider kan gøre her i Skive, eller mosekonen bryggede saa kraftigt nede i engene omkring Karup å, at tågedisen stod helt op i haven.

Om vinteren kunne vi ikke have de udendørsfor­nøjelser, som vi om sommeren nød i så rigt mål; men her kom det os til gode, at vi, da vi byggede, havde ladet indrette en stor stue nedenunder. Vi ville nemlig gerne have det sådan, at vi kunne være i en stue, når vi skulle spise, også når vi havde familjefester og

andre sammenkomster, og i denne stue, som altså var en slags gildestue, var der til de fleste tider plads til andre gøremål. Der kunne vi forslå mange timer med at spille billard, og vi fandt også på at lave det sådan, at vi kunne spille krocket der. Vi havde et særligt krocket spil til at bruge der, da de remedier, vi brugte uden-dørs, ikke var hensigtsmæssige, og for at hindre kuglerne i for hurtigt at gennemløbe hele banen strøede vi savsmuld på gulvet. Det var en yndet fornøjelse om vinteren at spille krocket i denne stue; men jeg skal gerne indrømme, at min kone ikke altid så på denne adspredelse med milde øjne; for når vi kom op, var tøjet tidt både støvet og fuldt af savsmuld. Men vi havde dog opnået, at vi, selv om frosten bed, og sneen fæg om hushjørnerne og gennem haven, ikke var helt afskåret fra vor tidsfordriv, krocketspillet.

Jeg har før fortalt om, hvordan vi holdt ferie ved at rejse rundt i landet på otte- eller fjortendageskort; men selv om vi nød disse ture, opdagede vi dog, at der var også en hage ved dem. Vi kunne nemlig kun komme de steder i vort land, hvor der gik baner til, og vi var klare over, at der var meget mere kønt i vort land end det, vi kunne nå frem til; men her skete en ændring i 1921, idet vi da anskaffede vor første bil. Det var egentlig en lastbil, der først og fremmest skulle bruges i forretningens tjeneste; men jeg funderede over, hvordan den også kunne bruges til personbefordring. Jeg fik den da også efterhånden udrigget således, at den tjente helt godt til dette formål. Om søndagen — ja,

naturligvis også hverdage, når vi skulle ud, satte vi sæder på vognen, så den blev til en rummelig charabanc, og den var næsten mere moderne indrettet end selv biler nu til dags. Jeg havde således i et magasin under førersædet ladet indrette et køleskab og et vaskerum, hvor vi kunne vaske hænderne, før vi spiste, eller når vi havde fået dem snavset godt til ved en punktering.

Vi brugte den meget. Naboer og venner ville gerne med ud på en tur af og til. Hver husmoder smurte så mad til sin flok, og når vi så skulle spise, standsede vi, hvor der var en storslået udsigt eller en idyllisk plet. Madkurvene blev så pakket op, og vi nød både maden og den frie natur.

Bilen kom også personalet til gode; thi skulle de ud på en eller anden udflugt, fik de lov til at bruge vognen, hvis den ikke var optaget på anden måde.

Nu fik vi helt andre egne og steder af Danmark at se, end da vi kørte med toget. Vi kunne komme, hvorhen vi ville. Vi kunne skyde genvej, hvor toget havde store svinkeærinder, og vi gjorde brug af disse fordele; men efterhånden følte vi det, som om vort land var blevet mindre. Det var blevet lettere at komme fra sted til sted, at gennemfarte det.

Ferieturene omkring i vort land havde givet os dejlige indtryk, mere udsyn og arbejdsmod og impulser, der efter hjemkomsten blev omsat i arbejdsglæde. Naturligvis havde vi til tider også tænkt på og talt om at rejse til udlandet; men her var en næsten uoverstigelig hindring at overvinde. Man måtte kunne fremmede

sprog; for vi var klare over, at vi ikke kunne klare os med vort danske modersmål, og min kone og jeg havde lige fra ungdommen af haft hænderne fulde af arbejde, og vor korte fritid og vore små ferier havde vi brugt på en sådan måde, at vi forenede det nyttige med det behagelige; men tid til at lære sprog havde vi ikke fået.

Vi havde derfor — ligesom englænderne — draget omsorg for, at vore børn fik lært det, som vi følte var et savn ikke at kunne, og dette kom os nu til gode; thi vor ældste søn, Carl Vilhelm, der kort efter den første verdenskrig havde endt sin teoretiske uddannelse, kunne nu være vor fører, og derfor besluttede vi at vove springet, at tilfredsstille vor udlængsel. Vi rejste til Tyskland. Der havde vi allerede nogle forretningsforbindelser, som vi besøgte og knyttede nye; for den idé kunne jeg aldrig få ud af hovedet, at havde vi på sådan en rejse fået udrettet noget for forretningen, havde vi ligesom fået en tillægsgevinst. Der var meget nyt for os at se, store byer, landskaber, der var anderledes præget, end vi kendte herhjemme, især spærrede vi øjnene op, når vi kom til bjerge, og især gjorde Schwarzwald indtryk på os, og de mange vandfald i den øvre Rhin, som tyskerne snildt havde tvunget til at trække for menneskeheden, så vi naturligvis på med undren. Selvfølgelig besøgte vi faglige udstillinger og messer, ja, ogsaa andre udstillinger, og omfanget, storheden ved disse ting viste os, at vi var kommet til et stort land. Vi fandt, at folkene var beskedne, elskværdige og hjælpsomme, og vi kom hjem med friske kræfter

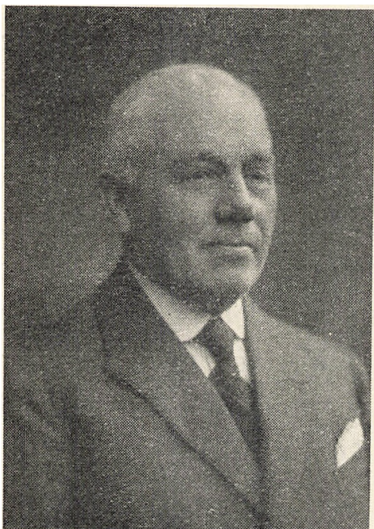
til atter at tage fat på det daglige virke, men også med det faste forsæt, at vi atter skulle ud. Vi ville se endnu mere, skaffe os flere indtryk, vinde mere friskhed til vort daglige virke.

Vi har gjort mange ture. Vi har gæstet Holland, hvor alt vidnede om velstand og renhed. Landet er kun lille; men det var, som om det gennem sine oversøiske besiddelser havde fået noget stort over sig, havde fået præg af den store verden. Noget af det velhavende stammede naturligvis fra, at Holland havde været så lykkeligt at holde sig uden for den første verdenskrig.

I Belgien så det anderledes ud. Det havde været hårdt med i krigen, og sporene af ødelæggelserne var om ikke friske, så dag iøjnefaldende; men der var fremdrift i det folk. Hjulene snurrede, og arbejdet med at slette krigssporene var i fuld gang. Vi fik et gunstigt indtryk af landet.

Også i Nordfrankrig var krigssporene tydelige; men også der blev der arbejdet med energi. Jeg, der havde hørt, at Frankrig var det rigeste land i verden, ville gerne efterspore, hvordan det forholdt sig, og jeg tror, jeg kom efter det. Franskmændene er umådelig sparsommelige. Man har det indtryk, at den jævne mand som første udgiftspost på sit budget har udgiften til oplæg. At samle, så han i en tidlig alder er økonomisk betrygget, er enhver jævn franskmands alfa og omega. Sidst på budgettet kommer så det, de skal bruge til at leve for. Når jeg skal være ganske ærlig, tror jeg, at man i Danmark går den omvendte vej. Der er balance-

posten på budgettet det, som man kan få til overs, når man har levet. — Jeg finder anledning til at indskyde her, at vi naturligvis overalt, hvor vi kom frem, også så på deres forlystelsesliv; men vi følte os ikke egentlig tiltalt af det; men det kom naturligvis af, at vi var

I manddomsalder

mere fortrolige med de danske former for at more sig, og den jyske talemåde: Hwæ såw tøkkes bæjst om si gris, er sikkert en dyb sandhed.

I Sydfrankrig og Italien mærkede vi, at sydens blod rullede lettere og livligere, end tilfældet er her i Norden. Hvor tre, fire eller flere var sammen, lød der munter sang, ofte ledsaget af instrumentalmusik. Syd-

dens børn havde færre sorger for tilværelsen end vi. Den hedere sol gjorde det mindre nødvendigt med klæder og brændsel, ja, også føden var mindre besværlig at få fremskaffet. Man kunne delvis leve af sydfrugter.

I Italien mærkede vi, at vi var kommet til et land, hvor kunsten, især billedhuggerkunsten stod højt; men de har også råmaterialet, marmoret, under jordsmonnet. Særlig var der mange pragtfulde kunstmæler på deres kirkegårde; men det førte med sig, at mange

trampede ind over sådan en kirkegård. Der var mindre fred, end vi nordboer synes om. — I Schweiz mærkede vi det ægte turistland, og der beundrede vi de mange tunneler og bjærgbaner, og jeg må sige, at det var en oplevelse at komme op på et bjærg, hvor der var evig is og sne, når man nede ved foden var vandret rundt i en smeltende sommervarme.

Vi var også engang i Konstanz ved Bodensøen; men allerede der mærkede man, at livet var mere støt og roligt end syd for Alperne, og byen bar mærke af, at den engang havde betydet meget inden for den katolske kirke. Vi har for resten også engang besøgt Østerrig, der havde omtrent samme præg som Tyskland.

I 1937 havde jeg den sorg at miste min kone, min trofaste medhjælperke igennem omtrent 40 år.

Senere tog min søn Gunnar mig med på en norges-tur. Vi kørte i bil, og det har vi også gjort, når vi var sydpå. Det er i det hele taget den bedste måde at rejse på, så er man selv herre over, når og hvor man vil standse. Norge var også et pragtfuldt land at rejse i; men mindre smilende end syden. De kolde granitkolosser ragede op overalt og ligesom gjorde sindet lidt tungt; men det gav nye indtryk at færdes der. Der var andre bygningsmåder, andre skikke, end vi hidtil havde set. Det norske folk var nøjsomt, drev geder og kreaturer op på sæteren om sommeren, og på Hardangervidden så vi, hvordan de malkede gederne, et festligt syn for en slettesøn fra Danmark. Når vi kørte gennem vestlandets bjerge, følte vi ligesom noget trykkende

lægge sig over os. Vi blev tunge i sindet og forstod Bjørnson mere intenst end før, når han synger:

„Ud vil jeg! ud — å så langt, langt, langt,
over de høje fjælde!
her er så knugende, tærende trangt,
og mit mod er så ungt og rankt, —
lad det få stigningen friste,
— ikke mod murkanten briste!“

Der var skønt ude, men skønnere hjemme. Altid slog hjertet hurtigere, når vi fra en udtur passerede den danske grænse for hjemgående. Men de kvikkede disse rejser. Man sluttede nye forbindelser, man skulle hjem at udnytte. Man havde samlet arbejdsmod, der hjemme blev omsat i slid, men først og sidst i arbejdsglæde. Skulle jeg sammenfatte mit udbytte af at være ude, måtte jeg sige: Danmark er mit fødeland. Det elsker jeg frem for alle andre, og i det har jeg haft et lyst og glædesfyldt virke. Jeg har været lykkelig; thi jeg fandt virkelig arbejdsglæde, og det er den sande lykke for et menneske.

Da jeg i 1933 afstod forretningen til mine sønner, håbede min kone og jeg, at vi nu skulle have en række gode år sammen, nyde vor dejlige have og vor prægtige villa, hvor vi nu kunne modtage børn og svigerbørn og gode venner, fordi vi havde tid til at ofre os mere for hjem og hjemliv, end det før havde været tilfældet.

Det var dog kun et kort spand af tid, at vi fik lov til at nyde frugten af vort livs arbejde, leve i den harmoni og det solskin, som varmer sindet og gør hjertet

„Feldinghus“ på Resenvej

glad; thi allerede fire år senere måtte jeg se min kone svinde bort og dø, og hun blev stedt til hvile på Skive kirkegård.

Op imod 40 år havde hun været vore børns trofaste, kærlige og altopfrende moder og min trofaste støtte, der ildnede, når jeg var lidt nedslået, og dæmpede, når jeg svang mig for højt op. Den andel, hun havde i, at mit liv blev rigt på arbejdsglæde og på glæde ved tilværelsen i det hele taget, kan ikke måles, den kan kun anes og føles; men hun skænkede mig en rigdom, som endnu efter de mange år varmer i sindet.

Det siger derfor sig selv, at savnet var stort. Jeg blev hvileløs og rodløs. Jeg vandrede rundt i „Solskrænten“s stuer og i den store have; men jeg fandt kun

tomhed, og de ellers vante omgivelser blev mig efterhånden til besvær. En tid spekulerede jeg på at starte en eller anden virksomhed; men jeg følte, at jeg var blevet for gammel. Det hæsblæsende jag og det økonomiske niveaus gliden kunne jeg ikke følge med i; men jeg følte efterhånden, at jeg måtte bort fra „Solskrænten“. Villaen og haven solgte jeg så til min søn, Gunnar, og nu har jeg erhvervet mig den lille villa „Feldinghus“ på Resenvej, hvor jeg nyder mit otium under fredelige kår. Jeg lister af og til ned på fabrikken og glæder mig over, at mine sønner styrer den store forretning med omhu, og at der er fremdrift i dem, og hvad er vel bedre for en mand i min alder, der sidder som tilskuer ved det skuespil, som livets kampe, sejre og nederlag i virkeligheden er, end at se sine børn klare livets vanskeligheder på en god måde.

Jeg kan derfor også sige, at selv om jeg er tilskuer, er jeg stadig en interesseret tilskuer. Jeg har endnu evne til at glæde mig over, hvad der sker, selv om jeg vel nok er blevet for gammel til at forstå alt, hvad nutidens unge foretager sig.

Efterskrift

Som den „skriftekloge“, som A. P. Pedersen hentyder til i indledningen til nærværende bog, har jeg lyst til at tilføje:

For et årstid siden var jeg en dag i anledning af 50 års jubilæet for den virksomhed, som A. P. Pedersen startede i 1898, sammen med de to sønner, der nu ejer og driver virksomheden. De førte da på tale, at de gerne ville have deres faders erindringer optegnet og havde tænkt på, om jeg ikke i mit otium kunne være dem behjælpelig med denne sag.

Jeg gik ind på forslaget, og nu er vi nået til vejs ende. Vi er færdige til at lade bogen gå i trykken. Og lad mig med det samme sige, at arbejdet har været mig en glæde. Jeg har lært en mand at kende, der startede uden andet at lide på end sine arbejdsvante hænder, og som nåede så vidt, at han fik en stor virksomhed til at gro frem. Jeg har lært ham at kende som en mand, der sætter arbejdet højt, men kun arbejde, som man kan glæde sig over, men også som en mand, der har levet åndeligt med, fået et rigt udbytte som menneske. Han har været en elsker af den skønne, danske natur og en elsker af vor folkelige demokratiske frihed. Hans samfundsideal er en nation af frie arbejdende medlemmer, personer, der ikke arbejder som slaver, men med den arbejdsglæde, som man kun får, når man udfører sin gerning med omtanke, med det formål at yde sit bedste.

Bogen er blevet til på den måde, at jeg om formiddagen har besøgt ham i hans hjem, og han har så fortalt mig, hvad han har oplevet, fået ud af sit liv og sit virke. Hjemme har jeg så formet det, og dernæst har jeg læst det højt for ham og fået

hans godkendelse af det, jeg havde skrevet, og når et afsnit var færdigt, læste jeg det i sammenhæng og fik det godkendt.

A. P. Pedersen runder snart de fire snese. Han kan selv sagt have erindringsforskydninger; men her er sønnen, Carl Vilhelm, trådt hjælpende til. Han nåede frem til skelsår og alder under første verdenskrig, og samtidig trådte han ind i virksomheden, og han har derfor de forudsætninger, der skal til, for at få erindringsforskydningerne fjernet.

A. P. Pedersen er en mand, der har skabt sig selv arbejds-glæde. Jeg har haft glæde af samarbejdet, mens jeg har skrevet denne bog. Måtte den skabe læserne glæde, så er hensigten nået.

Skive i april 1949.

•
NIELS P. BJERREGÅRD.

INDHOLDSFORTEGNELSE

	Side
Indledning	7
Min slægt	9
Hjemmet i Brårup	15
Min barndom	24
Ved landvæsen	31
Læretid	37
I kongens klæder	45
Svendetid	55
Selvstændig børstenbinder	59
Kundekredsen	66
Videre horisont	75
Penge skal der til	77
Fra håndværk til industri	85
Råstoffer	87
Personale	91
Skive	95
Uden for mit eget område	104
Naboer og genboer	116
Hjem og hjemliv	119
Efterskrift	147